

DE
MILITAIRE SPECTATOR.

TIJDSCHRIFT

VOOR HET

NEDERLANDSCHE LEGER.

Wat treurbaar treft mijn oor, en roert zoo sterk de snaren
Van 't Vaderlandsch gevoel? Is Vader Willem dood? !
Zoo is de hand gescheurd, die zulk een aantal Jaren
Dij voor- en tegenpoed, dien Vorst en 't Volk omaloot! —
Een hand der liefde — Ja! wat diep gevoelde slagen
Ook *Nederland* heeft verduurd in *Vader Willem's* tijd,
Hij heeft zijn dierbaar Volk steeds liefde toegedragen,
En tot zijn' laatsten stond, 't zijn zorgen toegewijd. —
Wees sterk! o Vorst en Volk! zoo zult ge hem verblijden
Wie eerst een' later' eeuw naar waarde schatten leer'!
Die in zijn jongst geschrift ons wees op beter tijden. —
En schouwe uit hooger' kring, hij zeeg'nend op ons neêr!

Ingezonden door
Een oud wordend Soldaat.

HOOFD-REDACTEUR

J. C. van Rijnveld.

TWAALFDE DEEL.

DECEMBER 1843. — N°. 6.

BREDA,
BROESE & COMP.

1843.

*De redigeetorkonden met klaren
dat het Tijdschrift te kunnen Drucken
is gedrukt en daar hun woord
bevestigden.*

Breda 8 Jan. 1844.

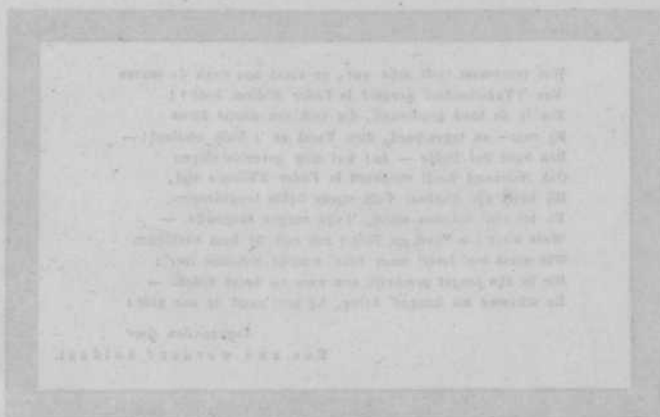
W. G. M. S. L. van

DE
MILITAIRSPECTATOR.

TIJDSCHRIFT

VOOR 1843

LANDMILITAIRSPECTATOR

HOOFD-REDACTEUR

J. G. van Hijnveld.

TWAALFDE DEEL.

DECEMBER 1843. - N. 6.

BRIDA

BROUZE & COMP

1843

Militaire Spectator.

De MILITAIRE SPECTATOR verschijnt maandelijks, in Nos. van 3 vellen druks; zoodat de Jaargang uit 36 vellen druks (behalve de bijvoegsels, die gratis geleverd worden) bestaat, en voor f 6,25, uitgenomen de platen en kaarten, welke afzonderlijk betaald worden, aan de respectieve geabonneerden wordt afgeleverd.

Men abonneert zich bij alle Post-Directeuren en Boekhandelaren door het geheele Koninkrijk. Alle inzendingen voor dit Militaire Tijdschrift bestemd, geschieden vrachtwijz aan de Uitgevers BROESE & COMP. te Breda, of aan den Majoor der artillerie, VAN RIJNEVELD, te Nijmegen, met het opschrift: voor den Militairen Spectator. Voor oorspronkelijke opstellen kan een vastgesteld honorarium gevorderd worden, te ontvangen bij de Uitgevers, na de verschijning van het 6de en 12de nummer. Het verlangen daartoe moet kenbaar gemaakt worden bij de inzending der opstellen.

LICHT EN SCHADUW,

OF

GEMEENZAME MILITAIRE BRIEVEN

OVER

EEN REISTOGTJE NAAR DE PRUISSISCHE RIJNGEWESTEN, IN
DE MAANDEN AUGUSTUS EN SEPTEMBER 1842.

V.

INHOUD.

Vervolg der beschouwingen over de zedelijke grondslagen der Pruisische leger-inrigtingen. — Inrigting, doel en werking der *Ehrengerichte*; oordeel daarover. — v. BIENESTEN en v. FRANSBECK II. — Levensschets van den Lt.-Generaal von PFUHL. — Infanterie-kazerno te Düsseldorf, hare inrigtingen. — Nog iets over de kleeding. — Over den stof, felijken welstand der officieren; wensch naar bevordering en gevoel voor plichtvervulling; over de kapiteins-betrekking, relief en bezoldiging. — Eenige bijzonderheden over den welstand der mindere officieren. — Ondersteunings-fonds voor officieren. — Invloed van dat alles op den burgerstand. — De oorlogslasten in Pruisen, uit een staatshuishoudelijk oogpunt beschouwd; vergelyking met het oordeel dat over die lasten bij ons te lande geveld wordt. — Aankomst van vreemde officieren; stijgen van de kamernuur. — Bezoek der stallen. — Diné bij Z. Exc. den Generaal von PFUHL. — De kerkparade; de beide geesteslieden; de R. C. kapel in het kamp. — De Generaal-majoor von URCHUTZ. — Discussie met den Overste von HEYDERBRAND over de aanvallen op artillerie. — Oogmaat. — Officiers-club.

Wanneer ik mij voorstel de vraag: wat wèl het belangrijkste te overwegen valt bij de beschouwing van vreemde leger-inrigtingen? dan leidt de loop mijner ideën altijd tot het antwoord: de zedelijke grondslagen waarop zij berusten. Daarin toch kan men de beweegredenen en den geest der wetgeving vinden, en zien, in hoeverre het karakter der bevolking, de graad harer beschaving, en alle hare eigenaardigheden tot grondslag gediend hebben. Het zou toch wel niet mogelijk wezen, om, zonder zulke overwegingen en gegevens, zaakkundige vergelijkingen te maken, tusschen dat wat men elders heeft gadeslagen, en dat wat men in zijn eigen land, door ondervinding en dagelijksche beschouwing heeft leeren kennen. Zóó had ik mijne taak begrepen, en indien ik, met een dusdanig begrip der zaak, gedwaald heb, dan rangschikke men dit en andere vervolgen op het onderwerp, 't welk ik in mijnen vorigen brief begonnen was, onder de overtolligheden. De uitbrei-

ding van den kring mijner kennissen verschaft mij bijna dagelijks nieuwe gelegenheden tot onderzoek van dit onderwerp; een — ik herhaal dit met innige overtuiging — van de gewigtigste en belangrijkste voor de staat- en krijgskundige kennis van vreemde legers.

In mijnen vorigen heb ik u eene beknopte schets gegeven van de waarborgende beginselen, die bij de aanvulling der officiers-kaders, voornamelijk voor de infanterie en kavallerie, gevolgd worden. Die schets heeft een denkbeeld kunnen geven van den stevigen grondslag waarop het *esprit de corps* en het *kameraadschap* bij de officieren berust, terwijl ik daaraan ook toeschrijf den beschaafden toon en manieren, die men in het onderlinge verkeer bij de Pruisische officieren, vrij algemeen opmerkt. Eene andere instelling van hooge zedelijke waarde en dienstig tot het vlekkeloos bewaren der eer en der waardigheid van den militairen stand in het algemeen, en van den officiersstand in het bijzonder, zijn de zoogenaamde regtbanken van eer of eergeregtten (*Ehrengerichte*). Met bijzondere belangstelling had ik bij officieren van hooge, en ook bij die van mindere rangen, eenige berigten over deze instelling ingewonnen; zoowel over haren invloed, als over hare eigenaardige samenstelling en werking. Het bevreemde mij juist niet, te vernemen, dat de werking der *Ehrengerichte* (wij zullen ze bij hunnen oorspronkelijken naam noemen) eerder sluimerende dan levendig was, omdat toch het scheidsregterlijk vermogen dezer iustelling te minder moet worden gevorderd, naar mate de waarborgen voor de goede samenstelling van het officierskader reeds, in principe, zeer geruststellend zijn. Men verzekerde mij echter, dat de invloed van het wettelijk bestaan der *Ehrengerichte*, daarentegen, zeer groot was, en dat, indien de opvoeding hunner uitspraak over deze of gene zaak zeldzaam voorkwam, dit welligt toe te schrijven was aan eenige leemten en gebreken in de eigentlijke samenstelling en in de voorschriften deswege. Men verwachtte van den tegenwoordigen Koning, die in eclectischen wijsgeer-

rigen zin, reeds zooveel gedaan had voor de krijgsinstellingen van zijn rijk, dat hij den werkkring van de *Ehrengerichte* verder zou uitbreiden. Zie hier het wetenswaardige van deze hoogstgewigtige instelling (1):

I. Doel der Ehrengerichte. Het doel dezer instelling is, het in stand houden der gezamentlijke eer van den militair stand, van het algemeene officiers-genootschap, even als de eer van elk der medeleden (van elk officier); verder, zoodanige medeleden, wier gedrag niet beantwoordt aan het ware gevoel van eer, of niet voegt aan de waardigheid van den officiersstand, den weg aan te wijzen, dien zij te bewandelen hebben, en als het noodig is, voorstellen te doen tot verwijdering der onwaardigen uit het genootschap, opdat de eer van den Pruisischen officiersstand en hare zuiverheid bewaard, en de goede roep van elk medelid, even als die van het geheele genootschappelijk ligchaam, onbevlekt blijve.

II. Bevoegdheid der Ehrengerichte. 1°. Zij oordeelen over alle handelingen en verzuimen, welke, hoewel door geen bijzondere wetten als strafbaar aangewezen, echter tegen het ware gevoel van eer aandruisschen, of stuitend zijn voor de waardigheid van den officiersstand, en wel voornamelijk over: a) gebrek aan beradenheid, moed; b) voortdurend maken van schulden, en wel zoodanige, waarmede onredelijkheid en eene voor de officierswaarde onbetamelijke wijze van handelen is verbonden; c) levenswijzen, niet passende met de krijgsbetrekking van den officier, of welke door eene slechte keuze van omgang en verkeer, den goeden roep van het genootschap nadeelig konde zijn; d) gebrek aan bescheidenheid bij dienstverordeningen; e) neiging tot drank of tot het spel, wanneer vermaningen en disciplinaire straffen niet geholpen hebben, of wanneer daardoor openbare ergernis is verwekt; f) niet passend gedrag op publieke plaatsen; g) voortdurende gebrekkige vervulling der dienstplichten; h) herhaalde en voorbedachtelijke overtreding der standsverplichtingen. 2°. Zij beoordeelen de twisten en beleedigingen der officieren onderling, even als die over het aanzetten tot tweegevecht, en wel met opvolging der bijzondere wet op het tweegevecht, in zoverre deze niet onmiddellijk in betrekking staat tot eene diensthandeling, en derhalve als eene overtreding der dienstplichten te beschouwen en te bestraffen is.

(1) In mijne oorspronkelijke aantekeningen was de toenmalige inrigting der *Ehrengerichte* vermeld. Later is zij door een kabinets-besluit (van 20 Julij 1843) gewijzigd; zoodat ik alsnu die aantekeningen naar de laatste verordening gewijzigd heb.

Aan het oordeel der *Ehrengerichte* zijn onderworpen, met uitzondering der generaals-personen: 1°. Al de officieren van het staande leger en van de landwehr; 2°. de officieren der gendarmarie; 3°. op non-activiteits-tractement zijnde officieren; 4°. de met pensioen op disponibiliteit gestelde officieren; 5°. de onder voorbehoud der dienstverplichting, uit het staande leger teruggetredene officieren; 6°. officieren die met ontslag zijn afgegaan en aan wien de vergunning verleend is de uniform te blijven dragen.

De *Ehrengerichte* hebben de bevoegdheid tot vrijspraak of tot: a) het geven van waarschuwing of vermaning; b) voordragt tot ontslag uit de dienst; c) tot de verwijdering uit den officiersstand, waarmede het verlies van den titel en de betrekking, en de onbevoegdheid om weder als officier te kunnen worden aangesteld, verbonden is; d) tot het verlies van het regt om de uniform te blijven dragen, als straf voor de hierboven onder b bedoelde officieren; e) tot verwijdering uit hun woonoord voor de onder 3. en 4. bedoelde officieren.

Het zamensmelten of vereenigen van verscheidene dezer eeregeregtelijke straffen, is echter niet veroorloofd.

III. Zamenstelling der Ehrengerichte. Het *Ehrengericht* over officieren, van kapiteins afwaarts, wordt zamengesteld uit het officiers-korps eens infanterie- of kavallerie-regiments, of uit dat van een zelfstandig bataillon; bij de artillerie uit het officierskorps der brigade; bij het ingenieur-korps, uit de ingenieur- of pionnier-officieren van het garnizoen, alwaar zich eene pionnier-afdeeling bevindt; en bij de jager- en scherpschutters-afdeeling, uit de officieren dier afdeelingen. Die zamenstelling heeft plaats, zonder te letten op het grooter of kleiner getal medeleden van het officierskorps, maar vormt voor elk der genoemde korpsen of afdeelingen, een zamenhangend geheel. De niet met de troepen in verband staande officieren, zooals de officieren der gendarmarie en der invalide-kompagnieën, behooren onder het ressort der *Ehrengerichten* van hun wapen, welke in het oord gezeteld is, waar zij in garnizoen staan. Wanneer aldaar meer dan een *Ehrengericht* gevestigd is, dan hebben zij de keuze aan welke van die hunner wapens zij wenschen toegedeeld te worden. Bestaan er geen zoodanige inrigtingen in hun garnizoen, dan treden zij toe bij het naastbij gevestigde *Ehrengericht* van hun wapen. Bij de *Ehrengerichten* der landwehr-bataillons treden, behalve de bataillons-kommandanten, nog toe de adjudanten, en ook die officieren der linie, welke tijdelijk bij die bataillons zijn gedetacheerd.

Elk *Ehrengericht* staat onder de leiding van den chef van het officierskorps, waaruit hetzelfde wordt zamengesteld, die

tot den *Ehrenrath* in dezelfde betrekking staat, als de leden (*Gerichtsherren*) tot de door hen benoemde onderzoekings-commissiën. Bij de *Ehrengerichten* van het ingenieur-korps, treedt de oudste der ingenieur-officieren van vesting- en pionnier-inspecteur afwaarts op, in de betrekking die hierboven aan de bedoelde chefs wordt toegekend. Den officieren, van kapitein afwaarts, die met non-activiteit, met pensioen, of met vergunning om de uniform te blijven dragen, in de activiteits-kaders voor goed of tijdelijk geschrapt zijn, wordt het overgelaten, om binnen de grenzen van het landwehr-bezirk waarin zij wonen, een *Ehrengericht* zamen te stellen; doch dan moeten ten minste vijftien officieren zich daartoe vereenigen. Zoodanige *Ehrengerichten* staan alsdan onder de leiding van den kommandant van het Landwehr-bataillon. Is dat aantal niet voorhanden, dan behooren de bedoelde officieren tot het *Ehrengericht* van het landwehr-bataillon in welks *bezirk* zij wonen.

De *Ehrengerichten* voor hoofd-officieren, wordt uit de hoofd-officieren van alle wapens gekozen (van den generalen staf, van de adjudantuur, enz.) in het ressort eener divisie aanwezig, waartoe het *bezirk* van eene Landwehr-brigade den maatstaf geeft; het staat onder de leiding van den divisiechef. Voor zoodanige *Ehrengerichten* behooren gebragt te worden zulke zaken, de eer betreffende, waarbij hoofd-officieren en die van mindere graden gemeenschappelijk betrokken zijn. Omtrent de buitendienst zijnde hoofd-officieren, bestaan dezelfde bepalingen als voor die van mindere graden zijn voorgeschreven.

IV. Zamenstelling van eenen zoogenaamden *Ehrenrath*. Bij elk *Ehrengericht* wordt telkens, voor den duur van een jaar, eene commissie gekozen, welke men *Ehrenrath* noemt. Die commissie bestaat: 1°. bij de *Ehrengerichte* der hoofd-officieren uit: een regiments-kommandant (artillerie-brigadier, vesting- of pionnier-inspecteur), een bataillons- of afdeulings-kommandant, en een toegevoegd (*états-mässigen*) staf-officier; 2°. bij de overige *Ehrengerichten* zijn deze commissiën zamengesteld uit een kapitein of ritmeester, een eersten en een tweeden luitenant.

Bij elk infanterie-regiment heeft ieder bataillon, en bij de artillerie-brigade, iedere afdeeling (van vijf kompagniën) eenen bijzonderen *Ehrenrath*. Indien echter twee of de drie bataillons van een regiment in een en hetzelfde garnizoen vereenigd zijn, dan staat het den officieren vrij, zich eenen gemeenschappelijken *Ehrenrath* over deze bataillons te kiezen. Dezelfde vrijheid is verleend aan de officieren der artillerie, wanneer verscheidene afdeelingen der brigade

vereenigd zijn. De keuze dezer commissiën, geschiedt bij meerderheid der stemmen; de aftredende zijn weder verkiesbaar.

V. Regten en pligten des *Ehrenraths*. Elk officier heeft het regt ter kennis te brengen van den *Ehrenrath*, de handelingen van eenen kameraad (lid van het genootschap) die zijne eer of die van het genootschap aan bevlekking blootstelt. De *Ehrenrath* is, in dat geval, verplicht, den kommandant, onder wiens leiding het *Ehrengericht* staat, daarvan kennis te geven, en in zoo verre dat noodig geoordeeld wordt, de magtiging tot verder onderzoek der beschuldiging van hem te erlangen. Geschiedt dit, dan moet de *Ehrenrath* zich dadelijk met het onderzoek der zaak bezig houden, en over het resultaat, naar gelang van het gewigt der zaak, mondeling of schriftelijk verslag doen aan den kommandant. Dit zelfde geldt voor eerezaken met wier onderzoek de *Ehrenrath*, ook zonder ingekomen aanklagte, door den kommandant belast wordt.

Elk officier is verplicht den *Ehrenrath* als zijn' meerdere te erkennen en opening van zaken te geven. Bij al de handelingen dezer commissie, moet steeds, bij instandhouding der eer van het genootschap, echter de meeste welwillendheid worden in het oog gehouden. Blijkt het, dat deze of gene aanklagt uit misverstand is voortgesproten, dan kan de kommandant de zaak der partijen door eene vermaning beslechten.

VI. Inleiding tot eeregeregtelijke handelingen. Viandt de kommandant het hierboven bedoeld verslag van het gedane onderzoek van dien aard, dat het *Ehrengericht* zich daarmede moet bemoeijen, dan zendt hij aanklagt en verslag langs den dienstweg aan den kommandant der divisie, waarbij de kommandant der brigade zijne meening over de zaak mede uitbrengt. De kommandant der divisie beslist alsnu of de zaak door de bemoeijing van het *Ehrengericht* zal moeten afgedaan worden. Tegen zijne beslissing geldt geen appel. Hetzelfde heeft plaats, wanneer de klager, in het voorgaand bedoeld geval, geen genoeg neemt met de beslissing van den kommandant, en de zaak met geene vermaning wil laten afloopen, maar eene uitspraak van het *Ehrengericht* inroept.

In de bij II. onder lit. *g* en *h* bedoelde gevallen, wordt de eisch tot eene eeregeregtelijke beslissing, langs den dienstweg, met een compleet verslag van de toedragt der zaak, (*species factie*) zonder die vooraf aan het onderzoek van de *Ehrenrath* te hebben onderworpen, ter beslissing aan den divisie-kommandant gezonden; ieder officier heeft het

regt een' eeregeregtelijke bemoeijing tegen een ander officier, of jegens zich-zelfen te verzoeken. Alle zoodanige bemoeijingen hebben, in den regel, plaats bij het *Ehrengericht*, waartoe de aangeklaagde behoort. De kommanderende generaals, de inspecteurs-generaal der artillerie en de ingenieurs hebben evenwel de magt, om in bijzondere gevallen, namelijk, wanneer het geheele *Ehrengericht* of het grootste deel der leden, als aanklagers of getuigen optreden, alsdan de aangeklaagde te brengen voor een ander *Ehrengericht*.

Wanneer tegen twee officieren van verschillende korpsen, eene eeregeregtelijke bemoeijing zal plaats hebben, dan kunnen de divisie-kommandanten de zaak voor het *Ehrengericht* van een derde officiers-korps brengen. Behooren ze tot twee verschillende legerkorpsen, dan beslist de minister van oorlog over de plaats waar de bemoeijing zal geschieden.

VII. Het onderzoek of de instructie der zaak. Dit geschiedt door den *Ehrenrath*, in de gewone regtsvormen. Wanneer er echter getuigen zijn te hooren, dan kan een auditeur, of een ander officier aan de vergadering worden toegevoegd. Na de instructie der zaak bekleedt de *Ehrenrath* bij het *Ehrengericht* de functie van publiek ministerie.

Ten opzichte der verdediging van den aangeklaagde, is het hem veroorloofd; in tegenwoordigheid van een der medeleden van den *Ehrenrath*, de akten van de geheele bemoeijing en der beschuldiging, even als de strafvordering te lezen. Vervolgens kan hij eene schriftelijke verdediging inleveren, of zulks door eenen anderen officier laten doen. De verdediger mag echter nimmer eenen minderen graad bekleden dan de beschuldigde. Tot het opmaken der verdediging wordt een tijdsverloop van 14 dagen toegestaan.

VIII. Ontwerpen, publicatie en bevestiging van het eeregeregtelijke oordeel. Zoodra de *Ehrenrath* al de akten eener in behandeling zijnde zaak gereed heeft, moet er een vonnis door het *Ehrengericht* worden geslagen. Bij de troepen van het staande leger, dadelijk; bij de landwehr wordt zulks verschoven tot de naaste jaarlijkse groote oefening. Veroorlooft de zaak echter zoodanig uitstel niet, en kan het officierskorps niet bijeengeroepen worden, dan moet de kommanderende generaal hoogere beslissing vragen. De *Ehrenrath* doet alsdan bij het, als *Ehrengericht* zitting nemende, officierskorps, opening van zaken. Van het deelnemen als lid dier regtbank zijn uitgesloten: de aanklager, de verdediger, de naaste bloedverwanten en de zwagers van den beschuldigde, ook

die officieren welke als getuigen zijn opgetreden, en eindelijk de officieren welke zich onder de bemoeijing van een eeregeregtelijk onderzoek bevinden. Zij die niet door de bovenstaande bepalingen van het zitting nemen uitgesloten zijn, of die door ziekte of dienstkommendo niet verhinderd worden, mogen zich aan de deelneming van het *Ehrengericht* niet onttrekken.

De leden van het *Ehrengericht* doen geen eed. Voor het zitting nemen leggen zij echter, in handen van den voorzitter, de verklaring af, dat zij als mannen van eer, zonder hartstogt, naar pligt en geweten, en met overweging der verzwarende of verzachtende omstandigheden, hun oordeel zullen uitbrengen. Over het verhandelde in de vergadering wordt een protocol door den *Ehrenrath* opgemaakt, waarin het votum van elk lid duidelijk en juist omschreven wordt, en dat een ieder op de plaats der omschrijving onderteekent.

De stemming, waarbij de aangeklaagde nimmer tegenwoordig mag zijn, heeft bij de eeregeregtelijke bemoeijing over kapiteins en subalterne officieren, derwijze plaats, dat eerst de leden van den *Ehrenrath* stemmen, daarna de oudste kapitein of ritmeester, de oudste 1ste en daarna de oudste 2de luitenant; vervolgens de tweede kapiteins, enz. De hoofd-officieren stemmen vervolgens in omgekeerde orde, de jongste eerst, enz. Bij de *Ehrengerichten* over hoofd-officieren, stemt de *Ehrenrath* weder het eerst, en vervolgens de kolonel, de luit.-kolonel en majoors, op dezelfde wijze als hierboven is gezegd. Alleen de tegenwoordig zijnde leden mogen stemmen, en voor de competentie worden ten minste 13 stemmende leden vereischt; evenzoo moet de uitspraak over een kapitein of luitenant, door $\frac{2}{3}$ der stemmen bevestigd worden. Bij de hoofd-officieren is de meerderheid van gelijke stemmen voldoende.

Verscheidene bepalingen zijn gemaakt omtrent het voorbehoud of de verklaring van bevoegdheid of onbevoegdheid van enkele leden, of van het geheele ligchaam, die ik, als minder belangrijk, oversla. Het vonnis of de uitspraak van den luitenant, wordt met al de noodige stukken en bescheiden, vergezeld van een kort maar bondig overzicht, naar het ministerie van oorlog opgezonden, om onder de oogen des Konings gebracht te worden ter bekrachtiging.

Al de beraadslagingen en de uitspraak der *Ehrengerichten* en *Ehrenrathen*, moeten volstrekt geheim gehouden worden; eerst na de koninklijke sanctie, wordt dat geheim, in zoo verre de uitspraak betreft, opgeheven. Die der leden, welke zich aan het openbaar maken van een en ander schul-

dig maken, worden beschouwd schuldig te zijn aan verzuim van pligt jegens den officiersstand.

Ziedaar de vrij uitvoerige schets eener instelling, welke met eenige wijzigingen in vorm en samenstelling, in verscheidene Duitsche legers bestaat. De uitbreiding die door het kabinets-besluit aan de bedoelde inrigting gegeven is, heeft haar eene hoogere waarde gegeven, heeft hare werking op het zedelijke leven der officieren vergroot. Zij draagt daarenboven den stempel van de hoogschatting des Konings voor den officiersstand, die Hij meer regten, meer waarborgen voor de handhaving der eer en tegen derzelve strafellooze aanranding heeft willen schenken. De officieren vinden in vele opzichten daarin een steun tegen kwaadwilligheid, tegen afgunst en kuiperij. De instelling der *Ehrengerichten* beschouw ik daarenboven als een' grooten stap naar zoodanige wettelijke bepalingen, waardoor de betrekking van officier geheel gewaarborgd is tegen *le bon plaisir* van dezen of genen hoog geplaatsten persoon, en dit zou, voorwaar, eene nieuwe verschijning zijn in eenen monarchalen staat. Beschouwt men die inrigting in verband met de aanvullingswijze van het officiers-korps, dan moet men bekennen, dat Pruisen meer gedaan heeft voor de zedelijkheid van dat fysiek zoo krachtige ligchaam (het officierskorps), dan eenige andere mogendheid. Groot zijn ook de voordeelen, die het meer en meer daarvan inoogst, waarin dan ook de regering, niet zonder grond, eenen krachtigen steun hoopt te vinden in tijden van tegenspoed en zorgbarende staatkundige verwickelingen.

Men zal welligt geneigd wezen te antwoorden, dat al deze schoone inrigtingen overheerlijke *theoriën* zijn, en dat de omslagtigheid van de aangewezenen vormen, en de ingewikkelde aard van procederen, bij het aanvullen van het officiers-kader, en van het behandelen der eere-zaken, op eene sprekende wijze het *pedantisme* verraadt, dat men het Pruisische militaire wezen ten laste legt. Het zou mij moeilijk vallen eene dusdanige bewering zegevierend te bestrijden; dewijl ik — bij de beschouwing der zaak van de praktische zijde — al dadelijk bekennen moet dat het mij ook is voorgekomen, dat de zuivere praktische toepassing moeilijk moet zijn. Intusschen heeft men mij van vele zijden de verzekering gegeven, en door voorbeelden gestaafd, dat deze en gene inrigtingen de verblijdenste uitkomsten hebben opgeleverd, en dat hare zedelijke strekking voor alle gevallen onmiskenbaar zichtbaar waren in het gezellige verkeer en in het gehalte der officieren. Men zal daarenboven wel willen erkennen, dat zij, hoe dan ook, pleiten voor de zor-

gende toewijding van het alleenheerschend opperhoofd des Pruisischen staats. In den gestrengen, veelbeduidenden en krachtigen geest, welken de Koning sedert zijne troonsbeklimming, zijn leger inprent, hetzelfde voorspiegelt en zoodoende ter navolging aanbeveelt, erkent men de school waarin Hij is opgevoed, en den overwegenden invloed dien hij aan de zedelijke grondstof van zijn leger toekent. Dat des Konings wijsgeerige ideën, bij de toepassing in het praktische soldaten-leven, veel van het glinsterend behaaglijk uiterlijk moeten verliezen, en daarbij niet geheel zonder noemenswaardige stoornissen ingang vinden, dat — wij herhalen het — spreekt wèl van zelf, omdat deze theorie wel geene uitzondering op alle andere zal maken; zij blijven echter, in mijne oogen, fluwele breidels tegen de kiemen van overmoed, van verwarring en ongeregelde, tegen aanmatigheden in het dienst- en kameraadschappelijke leven der officieren. Eene schaduwzijde van dat heldere licht, vindt men in het « pas op uw tellen » dat zoo wat stiltwijgend of onzichtbaar op elk wijsgeerig denkbeeld volgt, en waarbij het vesting-arrest *de par le Roi*, demissie, cassatie en andere dergelijke praktische gebruiken de rustteekens uitmaken. De ooren der Pruisische militaire overheid zijn dan ook zeer gevoelig, en niet bestand tegen het zoogenaamd *pruttelen*. Dat aangenaam, onderhoudend en tijddoend *amusement* der grondwettige soldaten, missen onze Pruisische krijgsmakers grootendeels; zij van hunne zijde vermeenen echter, dat het derven van dat genoeg wèl opweegt tegen de praktische gebruiken der grondwet-handhavers en derzelve invloed op de militaire huishouding. Het deel dat Pruisen aan den soldaat toekent, die zijne dienst en vaderlandsche pligten betracht, staat vaster — zeggen zij — dan eenige grondwet der wereld; — deszelfs dankbaarheid jegens hen is onverwoestbaar.

Bij het kabinets-besluit, dat de instelling der *Ehrengerichten* op eenen nieuwen grondslag bevestigde, was een ander besluit gevoegd, betreffende het tweegevecht, en de werking der *Ehrengerichten* daarop. Dat besluit zal ik als eene bijlage aan een mijner brieven hechten, om niet in eens de maat met *artikels*, *paragrafen*, *acten* en *protokollen* vol te meten.

In den nademiddag van dien dag (den 20sten) hadden wij met twee officieren kennis gemaakt, aan wien wij later veel te danken hadden, dewijl zij al het mogelijke deden, om ons het verblijf te Dusseldorf aangenaam en leerrijk te maken, en ons een goed denkbeeld te geven van de Pruisische militaire inrigtingen. Het waren de beide divisie- (van

de 14de en 13de) adjudanten VON BIEBERSTEIN en VON FRANSECKY II. De eerste een neef van onzen majoor van dien naam, een man van gloeiende geestdrift voor Pruissen en deszelfs instellingen, die al wat Pruisisch was boven alles vereerde, in een woord, een Pruisisch officier van den ouden stempel — zoo kwam hij mij althans voor. Van aard dienstvaardig, strekte het hem tot innig genoeg in de gelegenheid te zijn, de kameraden van zijnen Hollandschen neef, met beleefdheden te overladen. De tweede, namelijk VON FRANSECKY II, was van een niet minder levendig temperament, even vol geestdrift voor de eer van bij het Pruisische leger te dienen; een niet minder groot vereerder van zijnen Koning en Pruisens militaire instellingen, terwijl hij bij zijne grondige studiën en practische beschouwingen van vreemde legers, veel eclecticisch doorzigt en oordeel paarde. Zelden heb ik een officier aangetroffen, die zoo vele theoretische en practische kennis van vreemde legers, en daarbij zoo veel algemeene krijgphilosophie in zich vereenigde, dan FRANSECKY. Ik kende hem door eenige zijner vertoogen, en sedert lang zochten wij wederkeerig naar persoonlijke kennismaking. De mij aangeboden gelegenheid had derhalve voor mij eene groote waarde. In vele zaken sympathiseerden wij spoedig, en reeds bij onze kennismaking, stond ik verstomd over de grondige kennis die hij van onze krijgsinrigtingen bezat. Later zag ik in zijne veldbibliotheek, een aantal onzer reglementen, voorschriften, legerorders, schetsen, opstellen, teekeningen, enz., op ons leger betrekkelijk, terwijl hij mij menig bewijs leverde dat hij dat alles aandachtig bestudeerd en doorgrond had. Wat het Pruisische militaire wezen betrof, daaromtrent was hij voor ons eene sprekende *Encyclopedie*, die nimmer faalde, terwijl zijne uitgebreide litteratuur-kennis ons dikwerf zeer te stade kwam voor de aanwijzing van bronnen. Het deed mij genoeg een band van vriendschap te kunnen knopen, die, zoo ik hoop, sterk en duurzaam zal zijn.

Dadelijk met hem op vertrouwelyken voet zijnde, meende ik eindelijk den man gevonden te hebben, die mij omtrent den kommanderenden generaal v. PFUEL, eenige uitsluiting zoude kunnen geven, te meer daar hij mij al vrij spoedig vroeg, of wij de eer gehad hadden met Zijne Excellentie kennis te maken. Toen ik hem al mijn twifelen vertelde, werd hij, als groot vereerder van den generaal, eerst een weinig boos, doch later lachte hij hartelijk over mijne verlegenheid aan 's Prinsen tafel, en over de *qui pro quo's* waartoe eenige zijner kameraden aanleiding hadden gegeven. Even spoedig bragt hij mij terecht, en hielp mij uit den

druk, die eene invitatie bij Z. Exc. voor het middagmaal van den volgenden dag, mij reeds had veroorzaakt.

De luit.-generaal ERNST VON PFUEL was omstreeks het jaar 1780 te Berlijn geboren, en van de vroegste jeugd op eene wetenschappelijke wijze voor den militairen stand opgeleid. Zijne natuurlijke aanleg werd door zijne opkweeking in de Militaire Akademie te Berlijn, door uitstekende studiën, met grondige kennis versterkt. Eenigen tijd officier zijnde, dreef de zucht naar meer kennis hem op eene wetenschappelijke reis door de voornaamste landen van ons werelddeel. In 1806 werd hij bij den staf van den generaal v. BLÜCHER aangesteld. In 1809 verliet hij de Pruisische dienst, om, als kapitein in den Oostenrijkschen generalen staf, den veldtogt van 1809 tegen den Franschen keizer mede te maken. Daarna was hij het Oostenrijksche militaire bestuur behulpzaam in de oprigting van zwemscholen. Tot aan het einde van 1812 bleef hij in Oostenrijksche dienst; doch bij het uitbreken van den oorlog tusschen Frankrijk en Rusland, verkoos hij weder tegen Frankrijk te dienen, en werd als chef des stafs van den generaal TETTENBORN aangesteld, maakte als zoodanig den veldtogt van 1813 met de Russen mede, waarbij hij zich zeer verdienstelijk moet hebben onderscheiden. In den aanvang van 1815 keerde hij in zijn vaderland terug, om als kolonel, bij den staf van zijnen ouden chef, den veldmaarschalk BLÜCHER, den jongsten veldtogt tegen Frankrijk bij te wonen. Na de bezetting van Parijs, werd hij benoemd tot kommandant dezer stad, in welke betrekking hij menigvuldige bewijzen van geestkracht en tegenwoordigheid van geest moet hebben aan den dag gelegd. Zijn doorzigt, zijne vastberadenheid en zijn persoonlijke moed blonken echter het schitterendste, toen hij in 1831 de opdracht had ontvangen, om de onlusten welke toen in het prinsdom Neufchatel waren uitgebarsten, te dempen. Slechts door een adjudant vergezeld, deed hij zijne intrede in die stad, en kweet zich zeer spoedig glansrijk van zijne moeilijke taak, als waarvoor hij dan ook door zijnen dankbaren Koning tot gouverneur van het Prinsdom werd aangesteld. Desniettemin werd hij later benoemd tot kommandant van het VII legerkorps, in welke betrekking hij meesttijds te Munster resideerde. Middelerwijl had hij zich van verschillende opdrachten van diplomatieken aard, met den meesten lof gekweten, en stond daardoor, even als door zijne veelomvattende studiën en uitgebreide geschiedkundige militaire en technologische kennis, in hoog aanzien bij den Koning, en bij allen die hem van nabij kenden.

Toen v. FRANSECKY deze biographische schets, en zijne

door daadzaken gestaafde loffelrijke uitweidingen, geëindigd had, was ik beschaamd over mijn niet zeer vereerend vermoeden, en had gaarne in datzelfde oogenblik *amende honorable* gedaan. «*La règle de DESCARTES, qui ne veut pas qu'on décide sur les moindres vérités avant qu'elles soient connues clairement et distinctement, est assez belle, est assez juste pour devoir s'étendre au jugement que l'on fait des personnes.*» — Ik had er wat laat aan gedacht.

In het gezelschap der beide genoemde heeren, gingen wij de schoone Dusseldorfsche infanterie-kazerne bezigtigen, toen gedeeltelijk door het 16de regiment van linie bewoond. Over de inrigtingen der Pruisische kazernen is echter reeds te veel gezegd, dan dat ik mij met eene beschrijving der bijzonderheden zal inlaten. Meer bepaaldelijk vestigden wij onze aandacht op de kompagnies-kleedingskamers, op eene van welke men juist bezig was de zoogenaamde parade-tenuë (nieuwe lakensche pantalon en rok) gereed te leggen voor de aanstaande komst des Konings. Behalve deze tenuë, was er nog eene zoogenaamde tweede tenuë, bijna nieuw, of weinig gedragen, uit dezelfde voorwerpen bestaande. De derde tenuë berustte bij den man zelve. Velen hadden daarenboven nog eene kazerne-kleeding, die ik echter niet voor eene soldaten-kleeding zoude hebben gehouden. In mijnen eersten brief heb ik van dat alles reeds gewag gemaakt, doch toen ik nu te midden van dien grooten voorraad kleedingstukken stond, en de *capitaine d'armes* (onder-officier en eigenlijke administrateur van kleeding der kompagnie) ons met zijne werkzaamheden — waaronder de aanhoudende motten-oorlog eene groote rol speelde — bekend maakte en tevens verhaald had, dat hij, bij den aanstaanden marsch van zijn regiment, en wel voor de groote parades, al die voorwerpen ter sterkte van de kompagnie, moest medevoeren, toen ontsnapte ik aan het verdere relaas. Dat was — dacht ik — eene schaduwlek in de mobiliteit, en een sprekend bewijs van chronische paradeziekte. Onze geleiders lieten zich niet uit over deze inrigting, doch V. F. verzekerde mij eenigzins haastig, dat men in het beheer der kleeding groote veranderingen te gemoet zag. Hij zeide mij ook, dat die groote voorraad van kleedingstukken, het voortbrengsel eener zeer gedreue economie, echter niet voor zoo geheel nutteloos moest gehouden worden. Al de manschappen toch hadden, behalve de chacots en mantels, twee volledige tenuë's, waarvan de eene geheel nieuw was en bij eenen uitbrekenden oorlog, als het beste bestand, werd aangetrokken. De tweede tenuë, die insgelijks weinig gedragen was, raakte daardoor overkompleet,

even als de derde of exercitie-tenuë. Wanneer men nu in aanmerking nam, dat de groote sterktevermindering van het leger, in de eerste maanden van eenen veldtogt, ook eene aanhoudende spoedige aanvulling vorderde, zoo kon de Staat dadelijk over die tweede tenuë's beschikken, terwijl de derde tenuë in tijd van nood, nog voor landstorm, enz., konde dienen. Door deze inrigting dus, zag het Pruisische leger zich in staat gesteld, om ter volledige sterkte, geheel in het nieuw gekleed, in het veld te treden; dat voor de gezondheid van den troep als een gewichtig voordeel moest beschouwd worden, terwijl men daarenboven een voorraad van kleederen bezat, om dadelijk een leger van dubbele oorlogsterkte te kleeden. Men kon mij echter niet betwisten, dat de opgegevene motieven niet die dezer ophooping waren.

De kazernen, volgens de voorschriften ingerigt zijnde, namen wij de volledige inrigting voor eene kompagnie in oogenschouw, waarbij wij de navolgende lokalen telden: 1°. Twee officiers-kamers; 2°. woning voor den Feldwebel (twee kamers, bij sommige logeerde daarin ook de Portepée-Fähnrich); 3°. kamer voor den capitaine-d'armes en fourier; 4°. onderscheidene kamers voor ten hoogste 10 man, onder-officiëren, muzikanten, soldaten, en tamboers of hoornblazers; 5°. monterings-kamer (twee); 6°. een overloop voor het poetsen der wapenen; 7°. keuken, provisie-kamer, kelder en eetzaal, doch deze alle gemeenschappelijk met twee kompagnieën; even zoo 8°. een kleermaker- en schoenmakers-werkkamer, en zolder voor droogen van linnengoed, enz.; 9°. eene kamer voor de waschvrouw, en eindelijk 10°. kamer voor den kompagnies-chirurgijn. Voor de huishoudelijke tezamenwoning was alzoo overvloedig gezorgd.

Het lokaal voor de eetzaalen der officieren bestemd, bestond uit eene zeer ruime antichambre en uit twee groote, breede ineenlopende zalen, bijzonder goed behangen en geplafonneerd. De wanden en vensters waren fraai gedecoreerd met smaakvolle draperiën en sijne staal- en steengravuren; de portretten der koninklijke familie en eenige militaire tafereelen luisterden dat alles nog meer op: het geheel was zeer *comfortable*. Met eenige verwondering had ik opgemerkt, dat in verscheidene officiers- en Feldwebels-kamers fraaije portretten van de koninklijke familie, van *FREDERIK den Groote*, zeer broederlijk hingen neven die van *NAPOLEON, PONIA-TOWSKI, le fils de l'homme*, enz. De bekende kopergravures, voorstellende eene revue van *FREDERIK II* en van *NAPOLEON*, zagen wij op meer dan eene plaats tot voorwerpen van weelde en welligt als onderwerpen van sympathie.

Deze en gene voorwerpen leidden als van zelf het gesprek op den stoffelijken welstand der Pruisische officieren, een onderwerp dat zeer na verwantschap is met datgene waarbij ik in mijnen vorigen en in den aanhef van dezen brief ben blijven stilstaan, en dat mij weder veel stof tot noteren en overdenken opleverde. Lang filosofeerde ik met mijnen nieuwen vriend V. F. over de stelling: «Geen goed soldaat die niet wenscht generaal te worden;» in hoe verre namelijk die stelling in Pruisen als geldig aangenomen is, en welken invloed zij uitoefent op de zedelijke gemoedsstemming en op de meer of minder luide zucht naar bevordering. F's. opmerkingen werden mij later door hooger geplaatste officieren en door mijn persoonlijk onderzoek, vrij volledig bevestigd. Het verlangen naar bevordering is in het Pruisische, even als in alle legers van Europa, altijd levendig, en onderhoudt de zoo noodzakelijke emulatie in alle rangen. Tegen over dat verlangen staat een diep geworteld gevoel van ernstige pligtvervulling, waaruit eene algemeene, wenschelijke tevredenheid wordt geboren, waardoor de zucht naar bevordering steeds in evenwigt blijft met de aanspraak welke de individu's daarop kunnen maken, en met de kansen, om haar te zien voldaan. Het vertrouwen op de Regering en het berusten in hare inzichten en handelingen was onbeperkt, omdat men de zedelijke overtuiging had, dat zij alles doet wat zij slechts eenigzins vermag, in het voordeel van den stoffelijken welstand des officiers. Dat de zucht naar bevordering in het Pruisische leger niet op het evenwigt tusschen bereidvaardige pligtvervulling en de tevredenheid met het lot dat voor ieder weggelegd is, werkt, schreven zij, die andere legers met aandacht hadden gadegeslagen, daaraan toe, dat de Pruisische subalterne officier werkelijk officier, en niet, zoo als in de Fransche en andere armeeën, in de laatste 30 jaeren, hoe langer hoe meer in relief, of tot den werkkring des onder-officiers gedaald is. Daarenboven is de betrekking van kapitein of ritmeester, waartoe de subalterne officieren, in tijd van vrede, eenmaal geroepen worden, als het rustpunt, waarop de groote massa blijft staan, hoog vereerd. De kapiteins worden beschouwd als de steunpilaren van het groote militaire gebouw, als de zorgende, vaderlijke opkweekers van die duizende en duizende burgersoldaten, die altijd gereed zijn tot verdediging van troon en altaar, van huis en hof. Het deel van zelfstandigheid en gezag, dat hen als zoodanig wordt toegekend, is groot; dat van stoffelijken welstand daaraan verbonden, is voor alle andere landen, maar bijzonderlijk voor de goedkoopere levenswijze in Pruisen, zeer aan-

zienlijk te noemen. De Pruisische militaire wetgevers hebben teregt erkend, dat men bij dat krachtige ligchaam (het officierskorps), waarop de troon met al zijne instellingen steunt, waarop de zelfstandigheid van den geheelen Staat rust, een goed bedeelde middenrang moest daarstellen, waarnaar de onderste rangen moesten reikhalzen, om ze door pligtbetrachting en levendige zelsaansporing deelachtig te worden; een middenrang dien men dan ook zoude kunnen beschouwen als het bereikte doel eens werkzamen levens, als een behaaglijk rustpunt, waarop de ijverige toewijding aan de dienst des Konings, een kalm en standvastig karakter zou moeten en ook zou kunnen aannemen. Wij hebben zoo even dien middenrang genoemd, en van daár dat men in Pruisen de hervoren bedoelde spreekwijze, in zekeren zin heeft ingekrompen tot den rang van kapitein, door te zeggen: «Geen goed soldaat die niet wenscht kapitein te worden.» De zelfstandigheid van den kompagnies-chef is door dit alles zeer uitgebreid, is uitgebreider bijna dan die der regiments-chefs bij andere legers, waar men meer den franschen geest heeft gehuldigd, en waarbij men magt, relief, en stoffelijken welstand op de hogere sporten der militaire hiërarchie heeft doen klimmen. Bij de laatsten is de centralisatie van magt, om zoo te zeggen, doorgaande zonder rustpunten, naar het hoogste gezag opgevoerd. Bij het eerste (bij de Pruisen namelijk) merkt men daarentegen op twee groote rusten, of welligt beter gezegd, twee groote centrale punten, aangewezen door de betrekking van kapitein en die van den bevelhebber eens legerkorps. Deze laatsten worden met nog eenen tusschenrang, de leger-afdeulings-chefs, krachtig in de hand van het opperste gezag ineengevat.

De verantwoordelijkheid die op de kapiteins rust is groot, doch zij staat in het naauwste verband met het groote aandeel zelfstandigheid dat hen is toegeedeeld, waardoor zij, in den uitgestrektsten zin des woords, kompagnies-chefs zijn, en hun doen en laten bij de instructie hunner kompagnien, in de drie eerste maanden van de opkomst der nieuwe aanvulling (het $\frac{1}{3}$ der sterkte) bijna zonder contrôle is.

Ten einde nu de bewering over het relief en den materiëlen welstand van dien zoogenoemen middenrang te staven, zal ik daarover de navolgende bijzonderheden uit mijne notitiën mededeelen en mij hoofdzakelijk bepalen bij het wapen der infanterie.

De twee oudste kapiteins van ieder regiment, hebben in de eerste plaats regt op een ligt-ration fourage. Datzelfde regt geniet de kapitein van ieder bataillon, welke bijzonder voor de leiding der tirailleurs is aangewezen, namelijk wan-

neer deze niet reeds tot de twee oudsten van het regiment behoort. Op voet van oorlog bekomt ieder kompagnies-chef twee rations, en bovendien erlangt iedere kompagnie één ration voor het pakpaard. Bij verplaatsing van een der kapiteins naar een ander regiment, waardoor het regt op fourage zoude kunnen verloren gaan, blijven de regthebbenden nog gedurende twee maanden de rations genieten. Zij die de rations niet *in natura* ontvangen, krijgen eene vergoeding in geld, waarvan het bedrag elke zes maanden wordt vastgesteld. Wordt een kapitein verplicht wegens dienstzaken te reizen, dan heeft hij regt op een wagen en drie paarden extra-post, of op het geldbedrag daarvoor bepaald. Zij die rations genieten, zijn niet verplicht van hunne paarden voor de dienstreizen gebruik te maken, uitgezonderd voor het geval dat zij troepen moeten geleiden.

Het traktement van den kapitein eerste klasse bedraagt 's maandelijks 100 Thlr. of *f* 180; dat van den kapitein 2de klasse 50 Thlr. of *f* 90. Vroeger werd dit traktement aan de kapiteins en ook aan de hoogere rangen voor $\frac{1}{3}$ in goud betaald, doch dit heeft thans opgehouden, waarvoor zij echter $3\frac{1}{3}$ procent als vergoeding in zilver verkrijgen, dat voor elke 10 Thlr. goud, 10 Sgr. of *f* 0,60 bedraagt.

Alle officieren in actieve dienst hebben regt op vrije woning, waarvoor zij eene geldvergoeding ontvangen, indien hun geene woning als zoodanig is aangewezen. Deze geldvergoeding is bekend onder den naam van *servis*. Het bedrag van dit *servis* is in twee klassen verdeeld, en wel naar gelang van de garnizoensplaatsen der regthebbenden. Tot de 1ste klasse behooren de steden: Berlijn, Potsdam, Königsberg, Danzig, Elbing, Stettin, Straalsund, Brandenburg, Frankfort, Posen, Glogau, Glatz, Breslau, Erfurt, Maagdenburg, Münster, Minden, Dusseldorf, Coblenz, Ehrenbreitenstein, Wessel, Keulen, Deutz, Trier en Saarlouis. Al de andere garnizoensplaatsen zijn in de tweede klasse gerangschikt.

Ieder kapitein, chef eener kompagnie, ontvangt voor *servis*, maandelijks:

In de steden 1 ^{ste} klasse in den zomer	6 Thlr. of <i>f</i> 10,80
» winter	10 — » » 18,—
» » 2 ^{de} » » zomer	4 Thlr. 15 Sg. of <i>f</i> 8,10
» winter	7 — 15 — » » 13,50

Wanneer de ondervinding leert, dat dit *servis* niet toereikt, om de officieren, naar gelang van hunnen stand, behoorlijk te logeren, dan wordt er eene verhooging toegekend, zooals in de duurste garnizoenen aan den Rijn ook wezenlijk plaats vindt.

Een officier die met verlof gaat, behoudt vier maanden

lang zijn *servis*. Gaat hij in den winter, dan worden hem een maand winter- en drie maanden zomer-*servis* betaald.

Een kapitein eerste klasse ontvangt alzoo, in de voornaamste garnizoenen maandelijks, in den zomer *f* 190,80, en des winters *f* 198,00 traktement. De kapiteins welke regt op rations hebben, trekken daarenboven nog een stal-*servis*.

De buitengewone toelagen welke de Staat den officieren voor bijzondere omstandigheden toekent, zijn aanzienlijk; zoo ontvangt b. v. een kapitein, welke tijdelijk eene hoogere betrekking waarneemt (b. v. van bataillons-chef), waarvan het traktement bespaard wordt, 25 Thlr. of *f* 45,00 's maands, en een luitenant of 2^{den} kapitein à la suite (*aggregirte*) die nog niet het kapiteins-traktement der 2de klasse geniet, voor het tijdelijk kommandement eener kompagnie, 20 Thlr. of *f* 36,00 's maands. Aan de waarneming van de betrekking eens met verlof zijnden officiers, is geen toelage verbonden, indien de met verlof vertrokkenen op vol traktement is gebleven. Wordt echter zijn half of geheel traktement gespaard, dan wordt bij uitzondering eene toelage aan den waarnemer toegekend. In geval echter, dat de waarnemer verplicht is zich uit zijn garnizoen zoolang naar eene andere plaats te begeven, dan wordt de bepaalde toelage in alle gevallen aan den waarnemer uitgereikt, hetzij of daarmede het traktement van de waargenomene betrekking al of niet gespaard is geworden.

Wordt een kapitein geroepen om zitting te nemen in de departements- of kreits-recruterings-commissie, dan heeft hij 25 Thlr. toelage. Geleidt hij een transport rekruten van meer dan 300 hoofden, dan wordt hem mede 25 Thlr. maandelijks toegekend.

Elk officier die slechts eene maand met verlof gaat, behoudt zijn volle traktement. Bij langere verloven, behoudt hij voor de maand, dat zijn verlof begint, het volle, voor de andere maanden het halve traktement. In het laatste geval betaalt hij ook slechts de *helst* aan het kleedingsfonds, dat voor den kapitein 4 à 5 Thlr. (het geheel) 's maands bedraagt. Aan het pensioen-fonds betaalt de kapitein 1ste klasse 25 Thlr. en die der 2de klasse 15 Thlr. 's jaars. Daarvoor trekt de eerste na 30 jaren dienst, 560 Thlr. of *f* 1008, en voor iedere 10 jaren meer dienst 185 Thlr.; zoodat een kapitein 1ste klasse, na 40 jaren dienst regt heeft op een pensioen van *f* 1341,00 en een kapitein 2de klasse op *f* 900, terwijl de 1ste luitenant daarvoor 540 en de 2de luitenant 472 Nederlandsche guldens ontvangt, waarvoor de eerste 5 en de tweede 3 Thlr. 's jaars laat staan.

Elke kompagnie-chef ontvangt daarenboven 5 Thlr. of 12. D. N°. 6.

f 9,00 's maands bureaugeld, 't welk hij niet behoeft te verantwoorden, en waarvoor hij zich de schrijfbehoeften en gedrukten der administratie moet aanschaffen.

Men heeft wel eens beweerd, dat de luitenants daarentegen te slechter beloond werden, doch wanneer men de eenvoudiger kleeding en andere voordeelen, den Pruisischen officieren toegekend, in rekening brengt, dan kunnen zij eene vergelijking met andere, zoogenaamde rijkere staten doorstaan. Het volgende overzicht zal dit staven:

	Tractemen.	Gemiddeld servis.	Totaal 's maands in Nederl. gold.
1 ^{ste} Luitenant . .	28 Thlr.	5 Thlr. 14 Sg.	f 59,84
2 ^{de} „ „	20 „	5 Thlr. 14 Sg.	» 45,40

Wanneer men nu rekest, dat elk ongetrouwd officier, die aan de officiers-tafel deelneemt, daaraan ten hoogste slechts f 7,20 's maands betaalt, terwijl de Staat voor de tafel der officieren van elk bataillon f 54, of wanneer eene compagnie gedetacheerd is, f 13,50 's maands te goed doet, dan kan men uit dat alles wél afleiden, dat de Pruisische subalterne officieren niet meer finantiële kwellingen hebben dan elders. Bij het doen van dienstreizen, hebben die officieren regt op overvoer met den gewonen of snel-post. Zieke officieren, die niet met den gewonen post kunnen reizen, erlangen een wagen en twee paarden extra-post.

Behalve deze en gene voordeelen, te veel om alle te vermelden, bestaat er nog eene inrigting van zeer loffelijke en vaderlijke strekking, namelijk een ondersteunings-fonds voor elk regiment, dat door den Staat jaarlijks op een vast bepaald kapitaal van 800 Thlr. wordt aangevuld. Dit fonds dient tot ondersteuning der luitenants en kapiteins 2de klasse, welke door buitengewone omstandigheden, zooals langdurige ziekten, diefstal zonder eigene nalatigheid, verlies van dienstvaarden, brandschaden, bij kommando's, bij groote manoeuvres, enz., enz., geldelijke ondersteuning behoeven. Dit fonds wordt door eene bijzondere commissie beheerd, onder voorzitting van den regiments-kommandant.

Na dit overzicht, zal men mij gereedelijk toestemmen, dat de zedelijke en stoffelijke grondslagen, waarop de Pruisische officiersstand gevestigd is, heldere, ja schitterende lichtzijden aanbieden, en dat het niemand, die over oorzaken en beweegredenen nadenkt, vreemd moet voorkomen, dat eene algemeene tevredenheid bij dien stand bestaat. In geen Staat is voorzeker het lot van den officier zoo verzekerd, zoo rijk voor het tegenwoordige, zoo aanzienlijk voor de toekomst bedeeft aan zedelijke en stoffelijke waarborgen, dan in Pruisen; doch er bestaat ook welligt geen regering die zoo ver-

zekerd is van de kracht eener onbeperkte gehoorzaamheid, en derhalve ook van de onschendbaarheid der wet, als de Pruisische.

Het naauw verband dat er tusschen den soldaten- en den burgerstand bestaat, de veelvuldige mutatiën, die er tusschen beide standen plaats hebben, de overgangen uit de militaire tot de burgerlijke betrekkingen, dit alles oefent weder eenen weldadigen invloed uit op den geest der burgerlijke ambtenaren: eenen invloed, die ieder in het oog valt, bij de eerste schreden op den Pruisischen bodem. De hooge waarde welke de Pruisische regering en ook alle Pruisen aan het leger toekennen, draagt dan ook de heilzaamste vruchten voor de rust, en derhalve ook voor de welvaart van het geheele volk.

Meermalen was ik in de gelegenheid met burgers uit alle standen te spreken over de groote opofferingen, welke de Pruisische Staat zich getroost, om deszelfs krijgsmagt op eenen indrukwekkenden voet te onderhouden. Men vond dit echter zeer natuurlijk, omdat men nu eenmaal gewoon is in die krijgsmagt een levensbeginsel voor Pruisen te zien. Dit is ook geen schijn, maar wezenlijkheid, omdat het staatsbestuur in Pruisen met groote moeilijkheden zou te kampen hebben, zonder die krijgsmagt en zonder dien geest van orde en eerbied voor de wet, welke zij in het burgerlijke leven onderhoudt en voortplant. Van den staats-huishoudelijken kant bezien, moest men wel erkennen, dat de kosten van het leger enorm waren, omdat zij ongeveer de helft der staatsinkomsten vorderden; doch dat geld der schatkist vloeide langs duizende kanalen, dadelijk en zonder renteloos ophoud, weder te midden der bevolking, gaf leven en vertier, en leverde op die wijze, door de menigvuldige omzetting, groote interessen in het voordeel van alle belastingschuldigen. Men beweerde zelfs, en zoo het schijnt met grond, dat, indien Pruisen immer op het denkbeeld kwam, om zijn leger, b. v. op een derde te verminderen, dit de allernadeeligste gevolgen zou naar zich slepen voor den algemeenen welstand. Dit waardeerde men — volgens het gevoelen van vele kundige mannen, met wien ik dikwerf over dit onderwerp sprak — niet genoeg bij ons te lande, terwijl men beweerde, dat groote bezuinigingen op het personeel van het leger, die natuurlijkerwijze de voornaamste garnizoensplaatsen zijdelings moeten treffen, in het eerste vijf- à tiental jaren, eene grootere vermindering in de inkomsten van den Staat zouden te weeg brengen dan het bedrag der bezuiniging. Met verwondering zag men dan ook dat de publieke opinie in Nederland, en vooral, dat de leden onzer vertegenwoordiging de oorlogslasten gelijk

stelden met den grooten schuldenlast dien de natie te dragen heeft, namelijk als gelijkelijk uitdroogend voor den algemeenen welstand en als knagende aan alle levensbeginselen. Dit toch streed tegen de ondervinding der practische staats-huishoudkunde, dewijl de oorlogslasten productief waren. De schuldenlast, ja, deze was de knagende worm aan de levensbeginselen van den Staat, omdat ten minste de helft, zoo niet twee derde van dat groot getal millioenen, dat 's jaars aan renten wordt uitbetaald, buiten 's lands werden verteerd en omgezet, en dáár vruchten afwierpen. Tot staving van het productieve vermogen der oorlogslasten, wilde men wel beweren, dat, indien Nederland geene schulden bezat en men jaarlijks de veertig millioenen renten der staatsschuld bij de tegenwoordige kosten voor oorlog voegde, en die vereende som aan het leger besteedde, er niet alleen mindere klagten zouden oprijzen over het drukkende van het belastingstelsel, maar dat de algemeene welvaart in diezelfde mate zou toenemen, als zij nu afnam. Wat de omzetting van 50 à 52 millioenen schats 's jaars door de duizende en duizende kanalen van het talloos splitsen van het kapitaal, voor den kleinen en zelfs voor den grooten handel oplevert, zou de practische staats-huishoudkundige en ook de handelaar kunnen berekenen. In Pruisen had men dit leeren begrooten en waarden.

Ziedaar een' vrij grooten voorraad van gronden, beweegredenen en gevolgen, betreffende de zedelijke grondslagen van den militairen stand in Pruisen, waarbij meer lichtzijden dan schaduwkanten aan te wijzen waren. Ik heb ze onbevooroordeeld en onpartijdig getoetst en overwogen, en desniettemin zullen er welligt onder mijne lezers zijn, die vooronderstellen dat alles van den schoonsten kant beschouwd is. Of mijne volgende schetsen in staat zullen wezen het ontijdig oordeel te doen intrekken, zal de tijd moeten leeren, terwijl ik voor mij-zelfen de overtuiging heb, dat ik, als Hollander, een voorbeeld van billijkheid en regtvaardigheid moest geven aan onze Pruisische, en in het algemeen aan onze Deutsche naburen, die het zich schijnen ten taak gesteld te hebben, om billijkheid, regtvaardigheid, waarheid en regt te miskennen en moedwillig te verzaken, wanneer zij over het karakter van het Nederlandsche volk, of over onze staatsaangelegenheden een oordeel willen vellen (1). Intusschen zal ik voortgaan met dezelfde liefde voor waar-

(1) Het spreekt overigens wel van zelf, dat hier geenszins de beoordeeling onzer militaire aangelegenheden bedoeld wordt; dewijl deze, vooral in Pruisen, eene verdienstelijke erkenning van het goede dat wij bezitten, hebben gevonden.

heid en overtuiging, de licht-, maar ook de schaduwzijden aan te duiden, indachtig aan het gezegde van LA BRUYÈRE: « Si vous observez avec soin qui sont les gens qui ne peuvent louer, qui blâment toujours, qui ne sont contents de personne, vous reconnaîtrez que ce sont ceux-mêmes dont personne n'est content. »

In den vroegen morgen van den 20sten Augustus waren wij de oefeningen der linie- en landwehr-kavallerie, in de nabijheid van Dusseldorf gaan bijwonen. Het verhaal van alles wat ik dáár gezien had, zal ik echter besparen, om mijne opmerkingen over de Pruisische kavallerie, in één' brief te vereenigen.

Bij onze tehuiskomst vonden wij eenige vreemde officieren in ons hôtel. Het waren Oldenburgers, vier in getal; de Kellner verzekerde ons, dat er nog zeven officieren uit Oldenburg verwacht werden. Later bleek het, dat dit berigt ongegrond was, en naar het mij voorkwam, was dit gelukkig, dewijl eene zoo groote deputatie wat al te veel in het oog zoude gelooopen hebben. De kolonel Graaf von RANZOW, chef der deputatie, had eenige dagen daarna het ongeluk zijn voet te ontwrichten, zoodat hij met nog een officier die hem huiswaarts vergezeld heeft, van de deputatie moet afgetrokken worden. Dien dag was ook de tijding aangekomen, dat de Koning van Hannover met dertig officieren van Hoogstedeszelfs leger, ieder oogenblik verwacht werd, en dat al die officieren bij de burgers moesten ingekwartierd worden. Van het Engelsche leger verwachtte men ten minste zestig bezoekers, en wel op Engelsche wijze, d. i. met pak, zak en groot gevolg. Dat was te erg voor den Oberburgervader van Dusseldorf, die geen raad meer wist met al de gasten, die de brave, beleefde man zou moeten herbergen, dewijl de kamers in de hôtels en bij particulieren, met den dag op eene bovenmatige wijze in huurprijs stegen. Den prijs te hooren van 15 tot 20 Rhln. daags voor een klein vertrek in een hôtel, was geen vreemd nieuws tijdens het verblijf van Z. M. den Koning van Pruisen in de ommestrecken van Dusseldorf. Vele vreemde officieren, die de bescheidenheid niet uit het oog verloren hadden, hadden zelve vroegtijdig voor een onderkomen gezorgd; zij maakten daardoor niet weinig hun hof bij de stedelijke regering. Niet alleen het aantal vreemden, maar ook dat van Pruisische officieren vermeerderde van dag tot dag. Het hôtel dat wij bewoonden, scheen een voornaam vereenigingspunt voor hen te zijn, vooral op de uren van den dag dat er getafeld werd, 't welk ons menigmaal de gelegenheid verschafte om vele zaken van verschillende kanten te hooren beoordeelen.

De Zondag-morgen (de 21ste) was bestemd tot een bezoek der kavallerie-kazernen en stallen, onder het geleide van Zijne Doorluchtigheid den Prins von CROY, majoor à la suite bij het 8ste regiment hussaren, die zich daartoe met de meeste welwillende bereidvaardigheid had aangeboden. Ter zelfder tijd reed onze collega VAN MULKEN naar het kamp, om de godsdienstoefening aldaar bij te wonen, zoodat die rustdag des Heeren en der troepen, door ons tweeledig, doch goed besteed werd. Vier uren bragten wij in de stallen en kazernen door, met alles te bezien en naar alles te vragen, bij welke gelegenheid onze beleefde vorstelijke cicerone bliken gaf van een taai geduld te bezitten, daar hij onze verlangens telkens te gemoet kwam, onze weetgierigheid op de minzaamste wijze bevredigde, en ons tevens in de gelegenheid stelde, om met onder-officieren en ruiters, over de geringste technische aangelegenheden van het wapen te spreken. De bijzondere notitiën van dit bezoek, zal ik bij het reeds beloofde over de kavallerie resumeren.

Ten twee ure reden wij naar het hôtel van den kommanderenden generaal VON PFUEL, aan wiens tafel wij genoodigd waren. Thans ging ik met een onbeklemd hart, doch met een niet al te zuiver geweten derwaarts. Was de generaal vroeger ernstig en terughoudend geweest, nu vonden wij in hem den vriendelijksten gastheer, die ons dadelijk op ons gemak en in eene vrolijke ongedwongene stemming bracht. De generaal had de goedheid om iets verplichtends te zeggen over onzen ijver, toen hij vernam, dat wij den ganschen morgen in de stallen en kazernen hadden doorgebracht, doch niet minder aangenaam was het hem te vernemen, dat wij door een onzer collega's bij de kerkparade in het kamp waren vertegenwoordigd geworden. «..... *Bon averti, mon enfant, en vaut deux,*» en zoo ontkiemde de neiging bij ons, de om tweede kerkparade niet te verzuimen. De beide geestelijken R. C. en Evangelische, welke dien morgen de dienst verrigt hadden, waren onder de genoodigden, en ik bespeurde met innig genoegen, dat de beide zielen-herders elkander op het hartelijkst bejegenden en eenstemmig schenen te denken over de heilige pligten, welke zij in het morgenuur, te midden van zoovele duizende soldaten huns Konings, volbragt hadden. De kerkparade had ook, volgens het zeggen van V. M., een indrukwekkend tafereel aangeboden; beide de bedienaren van Gods woord, hadden door waren Godsdienstzin en door uitstekende begaafdheden uitgeblonken, terwijl de R. C. linnen kapel, door uiterlijke pracht had geschitterd. De rijke stoffering van het altaar en wat er toe behoorde, door den Koning verordend, hadden

eenen gunstigen indruk gemaakt op de krijgsgemeente, die als bewoners der Rijnstreken, verreweg de talrijkste was. Eene rijke kerkelijke banier van wit satijn, met goud geborduurd kruis, wapperde van de spits der kleine smaakvolle witte katoenen koepel.

Wij maakten hier nader kennis met den generaal-majoor VON UECHTRITZ, de eenige Pruisische officier welken ik tot nu toe met het fransche legioen-kruis gedecoreerd zag. Bij een zeer goed militair voorkomen, paarde de generaal die opene, ongedwongene, innemende minzaamheid, die het criterium van soldaten-bevalligheid zamenstelt en uitmaakt. Bij dezelfde gelegenheid werden wij voorgesteld aan den, bij het ruiters-publiek algemeen bekenden luit.-kolonel VON HEYDEBRAND U. DER LASA, kommandant van het 11de hussaren-regiment, dat uit Munster en Hamm, in de nabijheid van Dusseldorf aangekomen was en aldaar kantonnementen betrokken had. Als chef van het lehr-eskadron, en door een of meer kleine geschriften, o. a. een over *den kolonne-vorm* der kavallerie, was genoemde overste algemeen en zeer gunstig bekend geworden. Het was een schoon, krachtig Duitsch ridder-figuur, met open gezigt, dat vertrouwen, maar tevens ontzag inboezemt. Hij was zeer ingenomen met zijn regiment, verhaalde onderscheidene staaltjes van deszelfs geoefendheid en afrigting, en hoewel de brave chef het niet zoo ridderlijk verkondigde, als hij het welligt meende, kwam het mij echter voor, dat hij wel wilde doen gevoelen, dat zijne ruiters in stoutheid niet achterstonden bij de ruiters van SEIDLITZ, van wier prouesses de herinnering nog zoo levendig is.

« Flatteuse illusion! doux oubli de nos peines!
Oh! qui pourrait compter les heureux que tu fais?
L'espoir et le sommeil sont de moindres bienfaits.
Délicieuse erreur! tu nous donnes d'avance
Le bonheur que promet seulement l'espérance.

De overste VON HEYDEBRAND, van wien ik zooveel gelezen, van wien men zooveel verteld had, werd van dat oogenblik voor mij eene type tot studie, en daarom attaqueerde ik met twijfelen, ten einde den stouten ruiters-chef ruimen teugel te geven. Ik sprak o. a. over de geoefendheid en manoeuvreervaardigheid onzer brigade ligte kavallerie, tijdens hare vereeniging in 1832—36, over hare driestheid in de aanvallen, over het ensemble waarmede deze uitgevoerd werden, en dat ik toch, bij gelegenheid eener groote artillerie-manoeuvre (van 9 batterijen en 12 eskadrons ligte kavallerie) in 1835, had kunnen opmerken, dat er toch gevallen konden voorkomen, die den stoutsten kavallerie-aanval stuiten. Onder zoodanige gevallen, noemde ik het gelijktijdig afgeven

van het salvo-vuur eener halve of geheele batterij, die, bij het naderen van eene kavallerie-charge, haar vuur staakt, de kavallerie stilzwijgend tot op 100 à 150 passen doet naderen, en dan, op het kommando van den batterij-kommandant, een gelijktijdig salvo lost; iets dat door de percussie-inrigting thans gemakkelijk uitvoerbaar is. Het was de kapitein (thans luit'.-kolonel) DINAUX, die met zijne rijdende batterij, welke als vijand figureerde, deze surprise improviseerde bij gelegenheid eener charge op zijne batterij, door het 6de regiment hussaren, en toen ontdekte, door het plotseling ophouden en wenden der verschrikte paarden, welk eene nieuwe kracht de percussie-ontsteking konde verleenen. Daarmede zette ik den overste V. H. op zijn stokpaardje, vooral toen hij opmerkte, dat de generaal v. PFUEL en de verdienstelijke kavallerie-generaal v. D. GNÖBEN, met de grootste belangstelling, de omschrijving van dit voorval aanhoorden, waarbij ik mij op de getuigenis kon beroepen van Z. K. H. Prins ALBRECHT van Pruisen, welke deze manoeuvre met onze geheele koninklijke familie had bijgewoond. Ik leidde, om doel en strekkings wille, uit dit voorbeeld af, dat tegen zulke onverwachte verschijnselen in het artillerie- en kavallerie-gevecht, de grootste geoefendheid onbestand zoude kunnen zijn. De overste V. H. bleef mij het antwoord niet schuldig en beweerde, dat geen kavallerie-aanval het prædikaat van *goed* kon wegdragen, wanneer niet *alle* ruiters, stavel aan stavel gesloten, eenen muur vormden, die het omkeeren onmogelijk maakte, en dat hij zich moeite gegeven had om zijne ruiters zóó te doen sluiten, dat zijne eskadrons in dier voege over slooten en heggen sprongen, en dat hij zijn hoofd verpande, dat zij niet zouden keeren, al braakten 20 vuurmonden tegelijk hun vuur uit. Theoretisch beschouwd, kon de stoute ruiter gelijk hebben, namelijk dat het keeren onmogelijk is, zoodra alle ruiters gesloten zijn, en daar ik nu het 11de regiment nog niet gezien had, viel het mij moeilijk om mijne tegenpartij op dienzelfden weg eene nieuwe tegenwerping te maken. Ik behield mij dan ook voor, om eerst eenige charges van dat regiment te zien, doch daar ik op het gelaat van mijne tegenpartij iets bespeurde, dat zooveel wilde zeggen als: « *maintenant à vous mon cher;* » wendde ik het door den wind, door de zaak uit het spiegelgevecht in het ernstig slaggevoel over te brengen, en wel met de vraag: of dat stavel aan stavel gesloten blijven, bij jeugdige ruiters, die voor het eerst op een slagveld kwamen, ongeriekend de onvoorziene terrein-accidenten, wèl uitvoerbaar was? tevens wel bedenkende, dat een batterij-salvo met kartetsen, op

130 passen, zich niet tot een zenuwaandoenend geknal alleen bepaalde, en dat het stavel-aansluiten wèl wat door de kartets-kogels zoude gehinderd worden en ruimte geven, die het wenden der paarden mogelijk en, zelfs ook zonder den wil des ruiters, gemakkelijk zoude maken! De overste gaf zijne thesis echter niet op, en dit beviel mij in den man, die als een der stoutste en ervarenste kavalleristen van het Pruissische leger bekend stond, en die *pour l'amour de la vieille Castille*, zich niet aan de tafel van zijn legerkorps-chef en voorzeker nog minder op het terrein door een artillerist wilde laten slaan. Mijn laatste tegenwerping had echter — zoo ik mij niet bedrieg — de overige aanzittende generaals aan mijne zijde doen scharen. Een *entremets*, dat voorgediend werd, voerde ons uit het theoretisch gevecht in eenen practischen tandenstrijd, en gelukkig voor mij, dewijl ik hier met eene te gevestigde reputatie te doen had, om mijne thesis lang vol te houden, daarbij dacht ik aan het vers van CORNELLE:

« O fortune, ô grandeur, dont l'amorce flatteuse,
« Surprend, touche, éblouit une ame ambitieuse!
« De tant d'honneurs reçus c'est donc là tout le fruit?
« Un long temps les amasse, un moment les détruit; »

dit oogenblik moge hij immer verbeiden, terwijl ik tevens begreep dat de bespraakte hussaren-chef, in die oogenblikken voor 't minst, niet concederen kon of mogt.

Het diné was zeer vrolijk, en wij bragten daarmede een paar aangename uren door, alles gekruid door vrolijken en leerrijken kout, waarbij de generaal V. P. ongezocht een schat van wetenschappelijke kennis ten toon spreidde.

Wij gingen de koffij op het plateau gebruiken, dat gezigt had op de ijzerbaan naar Elberfeld, en tevens een schoon panorama van de omstreken van Dusseldorf aan die zijde opleverde. Willens of onwillekeurig — dit wil ik niet beoordeelen — raakte de generaal V. P. met den generaal v. D. G. in strijd, over den afstand van een gebouw, en toen werd ik, als artillerist, bij den kraag gepakt om te beslissen. Ik zag in de oogen mijner collega's de vrees die mij-zelfen plotseling bevangen had, of ik wel heelhuids van deze proef zoude afkomen. De overste von HEYDEBRAND scheen zich voor te bereiden om mijn *kanonsalvo*, onder het diné gelost, met eene geslotene sarcasme-charge te beantwoorden:

« Quand on croit deviner on se trompe souvent!

ô Nederlandsche oogmaat, dacht ik, laat de laatste woorden van dat geleende vers, een leugen worden, en *bravement*

stootte ik de 1430 ad 1460 schreden uit mijnen mond, als of ik ze met eigen beenen had afgepast. De majoor van den grooten staf van RHOON, riep dadelijk bravo! want het huis, met heining omringd, lag op 1480 schreden afstands. Ofschoon ik *en veine* was, meende ik toch alle verdere beproevingen te moeten stuiten, door de verklaring, dat wij nimmer gewoon waren ons in de oogmaat te oefenen, als wij bij onze chefs gedineerd hadden, dewijl zulks weinig eerbied voor de kelder en keuken onzer overheden zou te kennen geven.

Den avond bragten wij in de groote club of officiers-sociëteit door, alwaar het ons weder niet aan gelegenheden ontbrak om onze kunde te verrijken. Daarmede vermeerderde ook ons aantekeningswerk, en menig nachtelijk uur zag men het licht branden in de vier kleine vertrekjes die wij bewoonden, als alle hôtélbewoners reeds lang in de kussens gedoken lagen. Tot nog toe had ik nog niets van mijn wapen gezien, zoodat ik met reden vooruit zag, dat de nachten steeds zouden inkorten bij de komst der artillerie op het krijgstooneel bij Dusseldorf, gelijktijdig met het arriement van zoovele te schetsen portretten, die den Pruisischen monarch zouden omringen, en met het beschrijven van al die krijgstaferelen, plegtigheden en feesten, welke in een kort tijdvak moesten plaats hebben.

Tot wederzien.

DE STATEN-GENERAAL.

(Vervolg der redevoeringen over het oorlogs-budget en slot.)

« De heer Van Nes: Bij de beschouwing van dit gewigtig hoofdstuk, behoort men zich in de eerste plaats nauwkeurig voor te stellen, hoeveel en tot welke einden alhier aangevraagd wordt, en daarbij terug zien op de geldsommen, welke in vroeger jaren tot het zelfde onderwerp besteed zijn geworden.

De begrooting voor Oorlog bedroeg voor het jaar 1818, in vollen vreedstijd, de som van 22 millioen; voor het jaar 1819 werd dezelve verminderd tot op f 19,355,050. Van den tijd der Belgische onlusten wil ik nu niet spreken; maar het is merkwaardig dat de Staten-Generaal van ons Nederland, voor het jaar 1859, toen er geen oorlog te voeren was, meer dan 20 millioen voor dat departement hebben toegestaan, zonder eenige militaire pensioenen daaronder te rekenen.

Dezelfde begrooting werd voor het jaar 1840 teruggebragt op 12 millioen, behalve de pensioenen, en die voor het jaar 1841 was slechts f 27,000 lager, maar daarbij bestond het hulpmiddel van toevlugt tot het batig overschot van vroegere dienstjaren.

Voor de jaren 1842 en 1843 bedroeg dezelve eene som van f 11,949,000, behalve de pensioenen.

De thans voorgestelde begrooting bedraagt slechts f 9,960,428 voor het actief van dit departement; want, ofschoon de aanvraag luidt tot f 12,090,000, vergete men niet dat daaronder thans begrepen zijn de militaire pensioenen, tot f 1,825,800 tractementen van non-activiteit en van overcomplete

officiëren	287,772
gratificatiën	18,000
te zamen beloopende eene som van	f 2,129,572
Onder de resterende som van f 9,960,428 zijn verscheiden onontbeerlijke uitgaven begrepen, waarvan ik alleenlijk vermelden zal het jaarlijksch onderhoud der fortificatiën f 539,000	
Het materieel der artillerie	187,000
Het materieel voor de genie, met de vervolging der werken in de eerste en derde fortificatie-directiën.	451,000

Te zamen bedragende f 1,007,000

Zoodat er niet meer dan f 8,953,428 voor het personeel der legermagt overschiet.

Ten aanzien van het jaarlijksch onderhoud der vestingen valt aan te merken, dat sedert de afscheiding van België, die vestingen, welke langs onze tegenwoordige frontieren liggen, en welke gedurende de vereeniging met België als overtollig beschouwd en verwaarloosd werden, thans in staat van goeden tegenweer gebragt moeten worden, en elk ooggetuige kan zien, dat hiertoe nog aanmerkelijke sommen vereischt worden.

Voor het materieel van artillerie en genie dient wel in vreedstijd gezorgd te worden, en wat betreft het voleindigen der verdedigings-linie, is mijne aandacht te meermalen gevallen op de linie, welke zich uitstrekt van de Zuiderzee tot aan de rivier de Lek, van Naarden, langs Utrecht, tot aan het Spoel, welke deels door militaire werken en verder door inundatiën, met de daartoe behoorende sluizen en kaden, gedekt wordt; deze schijnt de laatste en de meest verdedigbare lijn van verdediging te zijn voor het hart van het Koninkrijk, waarbij ook de schutterijen uitnemende diensten kunnen bewijzen. Aan dit uitgestrekte werk zijn reeds sedert verscheiden jaren ettelijke millioenen besteed, en het schijnt onvermijdelijk noodig, daarmede te blijven voortgaan, indien niet al de kosten, daaraan tot hiertoe besteed, nutteloos zullen blijven; want eene linie, waarvan sommige punten niet of niet genoegzaam versterkt zijn, heeft geene kracht hoegenaamd. Het komt mij daarom voor, dat de daartoe gevraagde som niet geweigerd kan worden.

Indien er derhalve thans nog meer bezuiniging op dit departement verlangd wierd, dan zoude die op het personeel, op de numerieke magt des legers moeten vallen; maar wij weten dat er nu reeds, ten gevolge van den tegenstand der Staten-Generaal, eene zeer aanmerkelijke vermindering in de begrooting van uitgaven is voorgesteld, ter somma van meer dan een millioen, in vergelijking van de begrooting voor de jaren 1842 en 1843, en daaruit zal alsnog eene zeer aanzienlijke vermindering in het personeel, vooral der officieren, moeten voortvloeijen.

Een hooggeacht spreker uit deze residentie heeft reeds dezen morgen gezegd, dat althans geen ontslag van verdienstelijke officieren door deze Kamer beoogd kan wezen, en dat men eerder wenschen zoude het getal dienstdoende manschappen verminderd te zien.

Wel is waar, dat de infanterie, in tijd van nood, binnen

vrij korten tijd versterkt kan worden door de schutterijen; dit heeft de ondervinding geleerd, en mijne stem is te zwak om de diensten, de trouw, de zelfopoffering der Nederlandsche schutterijen, gedurende de Belgische onlusten, naar waarde te vermelden; maar zelfs in vreedstijd wordt een aanzienlijk getal infanterie vereischt tot de noodige dienst in de vestingen, en het verlof, aan ettelijke duizend manschappen jaarlijks verleend wordende, geeft nu reeds aanleiding tot die ongelegenheid, dat de dienst ter naauwernood door de overblijvende waargenomen kan worden. Ik zie derhalve niet, dat aan dit gedeelte der legermagt, de infanterie, nog veel meer vermindering toegebracht kan worden.

Voor de ruitery, de artillerie en de genie is lange oefening en veeljarige studie en ondervinding noodig, en het schijnt raadzaam ons daarvan niet onbedachtzaam al te veel te ontblooten. Wij zijn over het algemeen te weinig met oorlogszaken bekend, om juist te kunnen beoordeelen, wat men, met betrekking tot dit belangrijk vak, al of niet zoude kunnen missen, maar het staatsbelang schijnt hier overeen te komen met de verschuldigde dankbaarheid des vaderlands, jegens zoo vele dappere officieren, die de eer der Nederlandsche wapenen zoo krachtdadig hebben gehandhaafd, en wier onderrigt en voorbeeld zoo uitstekend gediend heeft, om onze welgezinde, maar ongeoeffende schutterijen te bekwamen tot den strijd. Een welsprekend medelid uit Gelderland, die zelf de wapenen voor het vaderland droeg, heeft op onze verplichting in dezen reeds zoo krachtig aangedrongen, dat ik niets daarbij heb te voegen; de nood der schatkist behoort hier geene gegronde klagen over ondankbaarheid te geven, terwijl onze raadplegingen over andere onderwerpen, bijzonder over de regterlijke magt (men verschoone deze aanmerking), naar mijn inzien, het bewijs van veel meewarigheid met het lot van burgerlijke ambtenaren hebben geleverd.

Edel Mogende Heeren! ik heb mij, bij gelegenheid der begrooting voor Oorlog voor het jaar 1818, krachtdadig verzet tegen een budget van 22 millioen in vollen vreedstijd, en de onaangenaamheden, welke aan mij, ten gevolge daarvan, wervaren zijn, zal ik nu niet vermelden; gedurende de jaren 1832 tot 1836 heb ik steeds, naar mate der omstandigheden, op aanzienlijke bezuiniging bij Oorlog aangedrongen; bij de deliberatien over de Oorlogs-begrooting voor de jaren 1842 en 1845, heb ik wederom tegen dezelve gestemd, omdat ik meende dat meerdere bezuiniging niet ondoenlijk was, en ik ondersteunde toen het gevoelen van ons hooggeacht medelid uit Leyden, die zich beriep op het gezegde van sir *Robert Peel*: « dat men zich wachten moet om in vreedstijd de krachten van den Staat door oorlogs-toebereidselen uit te putten; » maar toen die groote staatsman dit verstandig beginsel uitdrukte, was het ongetwijfeld zijne meening niet, dat men zich in vreedstijd geheel weerloos moet maken tegen het geval van opkomenden oorlog; ook zoude hij niet aan Staten van den tweeden of derden rang kunnen aanraden, om zich tot de weerlooze prooi van magtiger naburen te vernederen, en daardoor aan de eene zijde derzelve begeerlijkheid uit te lokken, en aan de andere zijde den bijstand van eenen middelmatigen Staat geheel nietsbeduidend en onverschillig te maken voor bevriende groote mogendheden. Wij behoeven slechts eenen blik op de geschiedenis van onzen leeftijd te werpen, om overtuigd te zijn

dat langs zulken weg ons Nederland niet lang meer onafhankelijk zoude blijven bestaan, en ik houde mij overtuigd, dat deze Vergadering in de eerste plaats zal willen voorzien in die kosten, welke tot het behoud van den Staat onontbeerlijk zijn, even als niemand in het bijzonder leven die kosten besparen zal, welke tot lijfsbehoud worden vereischt.

Het komt mij voor, dat, indien de raming voor Oorlog nog merkkelijk beneden de thans gevraagde som moest dalen, de middelen tot verdediging van den vaderlandschen grond in der daad opgeofferd worden.

Van verscheiden zijden zijn er aanmerkingen gemaakt op sommige bijzonderheden, waarbij meer bezuiniging schijnt te kunnen plaats vinden, gelijk bij de kosten van het departement zelf, den generalen staf en de militaire academie; en het zij aan eenen oningewijde in dit vak vergund te gelooven, dat er nog misbruiken bestaan, dat er vooral bij de hoogere rangen nog overdaad in de uitgaven plaats vindt. Ik laat de toepassing dier aanmerkingen aan bevoegde regters over, met den wensch, dat daarvan het meest doelmatig gebruik worde gemaakt; maar ik vind geen genoegzamen grond om mijne toestemming tot de globale som voor dit hoofdstuk, evenmin als voor de Marine, te weigeren.

Wel is waar, dit laatstgemelde heeft den bijval van U Edel Mogenden niet verkregen, maar de gevolgtrekking, hieruit door een geacht medelid uit Rotterdam afgeleid, dat dezelfde afkeuring ook aan de begrooting voor de landmagt zoude moeten te beurt vallen, kan ik niet toegeven; immers die twee begrootingen staan niet in eenig geldelijk verband met elkander, en voor de verwerping van het hoofdstuk Marine bestond eene bepaalde beweegreden; men begeerde namelijk de suppressie van sommige maritime etablissementen, als buiten verhouding tot het actieve van onze zeemagt, en wanneer Zijne Excellentie de Minister der Marine op dit punt bij eene nadere voordragt mogt toegeven, dan wordt eene nadere begrooting ongetwijfeld door algemeene goedkeuring bekrachtigd.

Ik zal voor de begrooting van Oorlog stemmen.»

De heer *Luyben*: « Ik zie het hoofdstuk van Oorlog tot f 12,438,000, over 1844, en tot f 12,515,000 over 1845, op de tweejarige staatsbegrooting uitgetrokken. Daaronder is opgenomen de som van f 1,825,800 voor pensioenen. De kosten van dat departement bedragen alzoo, na aftrek der pensioenen over het eerstgenoemde jaar, f 10,654,200, en over het laatste f 10,489,200. Het hoofd van dat departement van algemeen bestuur heeft de som voor Oorlog benoodigd, door eene stelselmatige bezuiniging, op een cijfer teruggebracht, 't welk alleen door den ongunstigen stand onzer finantiën kan worden geregvaardigd. Zijne Excellentie's pogingen, om vele beparingen te doen, zijn allerloffelijkst en mogen als een na te volgen voorbeeld aan andere Ministers worden voor oogen gehouden. Het kan dan, mijns erachtens, wel geenen twijfel lijden, of de arbeid van dien Minister zal met de goedkeuring eener groote meerderheid dezer Vergadering, door de aanneming van zijne begrooting, worden beloond. Indien wij in meer voordeelige omstandigheden, met betrekking tot ons finantiwezen, verkeerden, zou ik den Minister van Oorlog vragen, of hij niet te ver is gegaan? Zou de afschaffing van twee regimenten infanterie niet nadeelig werken op onze ver-

dediging, wanneer wij eenmaal in het ongelukkig geval geraakten, dat tusschen eenige Europesche mogendheden een oorlog ontstond, en wij dan onze neutraliteit niet konden bewaren? Zal de afschaffing van een regiment kavalerie, zal de afschaffing van twee batterijen rijdende artillerie ons dan niet in de onmogelijkheid stellen, om eenen eersten aanval door te staan, ten einde met rijp beraad te overleggen, welke partij wij, in ons wel begrepen belang, tusschen de oorlogende magten zullen behooren te kiezen? Indien onze krijgsmagt dermate wordt verzwakt, dat die onmogelijkheid daarvan het gevolg worden kan, dan is die verzwakking voor ons noodlottig; en, ik verklaar hier plegtig, dat ons gebrek aan financiële hulpmiddelen, en de hinderpaal, die mij in den weg staat, om het Nederlandsche volk met zwaardere lasten te drukken, mij alleen kunnen doen besluiten, om door eene goedkeurende stem onze krijgsmagt op eenen voet te brengen, die in bange nood onze verdediging zou kunnen doen te kort schieten. Van den anderen kant echter word ik omtrent dit laatste bijna geheel gerust gesteld, door de overweging, dat onze heldhaftige en zoo bij uitnemendheid krijgskundige Koning en de schrandere krijgsman, die aan het hoofd van dit departement is geplaatst, de sommen voldoende moeten rekenen, om in het strikt benodigde te voorzien, of dezelve bij het aangegeven cijfer niet zouden hebben bepaald. Noch Zijne Majesteit de Koning, noch Hoogstdezelfs Minister van Oorlog zouden onze nationale onafhankelijkheid in gevaar willen brengen, en de laatste zou aan eene ongenoegzame voorziening in dreigend gevaar zijne verantwoordelijkheid niet willen blootstellen. Dit stelt mij gerust tegen de gevaren, welke het lage cijfer van dit hoofdstuk den oningewijden in de krijgskunde zoude kunnen doen duchten.

Maar er is eene andere vraag, welke bij mij de ernstigste overweging verdient. Zal het pensioen van eene aanzienlijke menigte officieren van alle rangen, die in hunne jaren van kracht en geschiktheid tot de militaire dienst in hunne loopbaan worden gestuit, niet een groot getal misnoegden in alle oorden des Rijks verspreiden? Is er geene gegronde vrees, dat in de spanning, waarin het volk verkeert en door vele daadzaken en omstandigheden, welke ik niet noemen zal, wordt aangehitst, zulke misnoegden gevaarlijk kunnen worden voor den Staat? Ik erken het, ik huiver bij zulk denkbeeld. Er is maar één middel, om dit te verhoeden, te weten, door op eene behoorlijke wijze voor het bestaan van die officieren te zorgen. En daartoe schieten onze middelen misschien te kort. Bij de afschaffing van regementen, waardoor vele officieren buiten betrekking moeten geraken, komt nog de afschaffing van majoors en ritmeesters in de blijvende regementen kavalerie, die meest allen nog geschikt voor de dienst zullen zijn. Die afschaffing vermeerdert al wederom het getal der misnoegden, omdat het pensioen, indien zij niet de volle dienstjaren hebben volbragt, niet toereikende is, om hen in staat te stellen, met hunne gezinnen fatsoenlijk te leven. Wij allen verlangen rust en vrede in het land, en waar zou het heen, zoo er eens onrust in Nederland ontstond? De Koninklijke troon zal dan welligt met geene voldoende krijgsmagt zijn omringd. Het leger zal zijn verzwakt, en onder de onrustigen zouden menschen kunnen worden aangetroffen, van welke men hulp zou moeten kunnen vorderen, om de onrustigen tot hunnen pligt, tot

terugkeer in het rustige leven, te dwingen. Ik verklaar, zulke gedachten van geen enkelen Nederlandschen krijgsman in het bijzonder te koesteren; edoch, wanneer iemand, het zij te regt, het zij ten onregte, zich verongelijkt beschouwt, dan overheerscht hartstogt dikwerf het verstand en dooft het gevoel van de verpligting uit, om immer beroeringen in het vaderland door opruijing te mogen ondersteunen, veel minder daaraan werkdadig deel te nemen. De driften eenmaal onbetuigd voortrollende, verdwijnt het bewustzijn van het misdadige, dat in zulke handelingen ligt opgesloten, en de overmoed kent geen eindpaal. Het gaat dan met het volk, zoo als de dichter de losbarsting der opgesloten winden bezingt: *venti, velut agmine facto, quâ data parte ruunt et terras turbine perflant!* Met een soortgelijk geweld barst de lang bedwongene veete des volks los. Het einde van die losbarsting kan de slooping van het maatschappelijk gebouw zijn!

Ik smeed den Minister van Oorlog, de meeste zorg voor de weg te zenden officieren te willen aanwenden, en dit getal zoodanig te beperken, als zijne begrooting het kan toelaten. Ik weet dat Zijne Excellentie geen ander doel kan hebben. Maar, men vergeve mij mijne bezorgdheid, ik heb deernis met het lot van hen, die eene loopbaan ingingen, welke, in tijden van gevaar, het offer van hun bloed en leven voor het vaderland vorderde. Ik zeide, dat ik het getal der te pensioneren officieren, zoo veel mogelijk, wilde beperken. Ik zal tevens zeggen, dat ik aan de gepensioneerden eene zoo redelijke geldelijke hulp, als met de uiterste zuinigheid, op andere onderwerpen aan te wenden, kan gevonden worden, wilde verstrekt hebben. Zou hierop niet van invloed kunnen zijn eene aanzienlijke inkrimping van de militaire academie? Zou op de intendance des legers nog niet eenige besparing te vinden zijn? Omtrent het eerste moet ik den wensch uiten, dat men al aanstonds ophoude nieuwe kandidaten aan de academie op te nemen. Men geeft door die opnemingsvoedsel aan de kandidaten en aan derzelver ouders op verwachtingen, welke, in onzen tegenwoordigen toestand, zeker niet spoedig, en misschien wel nimmer, zullen worden verwezenlijkt. Men verijdelt dus hoop en verwachting, en zulke verijdeling baart al wederom geene tevredenheid. Men verkrijgt, wat erger is, een te ruim getal officieren. — Omtrent het tweede, wensch ik alleen, dat de Minister het overwege, en aan dien wensch voldoe, zoo daartoe de mogelijkheid bestaat.

Vergunt mij, Edel Mogende Heeren, dat ik een oogenblik spreke van het gewest, waaruit ik ter dezer aanzienlijke vergadering ben afgevaardigd. Ik geloof dat mijne woorden niet zonder invloed op uwe gemoederen zullen wezen. Ik bewoon een gewest aan de Belgische grenzen, geheel openliggende. De Noord-Brabanders zijn lijdzaam, hartelijk en opregtelijk gehecht aan onzen geëerbiedigden Koning. Zij dragen, zonder morren of tegenstreven, hunne quota in 's lands belastingen. Zij hebben dan ook regt, om van de Regering die bescherming te erlangen, welke de topographische ligging hunner provincie gebiedend vordert. De aldaar voor eeuwen aangelegde en met aanwending van zware kosten, ook door Noord-Brabant gedeeld, na 1850 herstelde vestingen sluiten tegen de Maas, den Biesbosch en de Zeeuwsche stroomen aan, en laten het geheel zuidelijk gedeelte, over eene uitgestrektheid van ongeveer twintig uren, onverdedigd liggen. Om zulke grenslijn

te dekken is een leger noodig, en moet een leger op de been worden gehouden, ten ware men zich er niet over bekommerde, dat de Noord-Brabanders aan al de ijsselijkheden van een vijandelijken inval moeten blootstaan en in tijden van oorlog aan hun rampzalig lot overgelaten. Gij, mijne hooggeachte medeleden, die aan deze zijde der groote wateren woont, gedekt zijt door dijken en moerassen, aldaar uw duurzaam verblijf gevestigd, uwe goederen liggende hebt, zult over ons zoo onmenschelijk niet denken. Gij zult niet begeeren, dat, bij naderend gevaar, ook wij door de waakzaamheid, goeden wil en kracht der Regering niet zouden worden verdedigd.

Gij zult, zoo eenmaal een oorlog in Europa wordt ontstoken, niet verlangen, dat wij aan brandschattingen, geweldenarijen en al de rampen van eenen eersten vijandelijken inval zouden zijn overgelaten. Daartoe ken ik U Edel Mogenden niet in staat; daartoe denkt gij allen te edel. Gij zult met mij begrijpen, dat wij de, na de aanneming van dit hoofdstuk, over te blijven legermagt willen en moeten behouden, om niet een aanzienlijk gedeelte onzer landgenooten zonder militaire bescherming te laten, wanneer of Franschman of Pruis, in algemeene verwickelingen, en daaruit volgende beroerten in ons werelddeel, langs Noord-Brabant eenen inval in dit Rijk ondernamen. Ofschoon daarvan op dit oogenblik geen schijn bestaat, kan toch een geschil oprijzen, dat den oorlog tusschen eenige der groote mogendheden ontsteekt. Zoo die mogelijkheid eenmaal in wezenlijkheid overslaat, dan hebben wij militaire hulp noodig, en zouden, door eenen kwalijk geplaatsten besparingslust, daarvan kunnen zijn verstoken. Eene geheele provincie kan daarvan het slag-offer worden, geplunderd en verbrand; en de oorzaak van zulke schrikbarende rampen zouden wij aan onze karigheid te wijten hebben. Ik neem zoo iets niet op mijn geweten, en U Edel Mogenden zullen dit evenmin op hun geweten willen laden.

Ik wil eene krijgsmagt in stand hebben gehouden, om rampen te voorkomen, waarvan de naweën welligt zeer lang zouden worden gevoeld. Uwer Edel Mogendens regtschapenheid waarborgt mij, dat diezelfde wil door U wordt aangekleefd; dat gij, hoewel voor zulken inval weinig te vreezen hebbende, uwe landgenooten van aan gene zijde der groote wateren, in tijden van gevaar van buiten, door eene behoorlijke krijgsmagt beschermen wilt.

Ik eindig mijne korte rede met de verklaring, dat, dewijl de Regering vermeend heeft, zóóveel op het hoofdstuk van Oorlog te kunnen bezuinigen, het voor mij eene slechte houding hebben zou, daarom dit hoofdstuk af te stemmen. Maar ik veroorloof mij dan toch, de Regering ernstig te verzoeken, dat zij mijne aanmerkingen overwege. Ik voeg er bij dat ik verlang, dat zij, wanneer wij eenmaal in den gelukkigen toestand, dat Neêrlands ingezetenen in hunne lasten zullen kunnen worden verligt, terugkeeren (waaraan ik niet wanhoop), onze strijdkrachten zal terugbrengen op eene sterkte, bestand om eenen defensiven oorlog te voeren, althans eenen eersten vijandelijken schok door te staan, en daaraan eenigen tijd het hoofd te bieden.

— Ik zal voor het hoofdstuk van Oorlog stemmen.

De heer *Warin* zegt, dat hij, wanneer hij zich herinnert wat dezen morgen is gezegd geworden, en daar tegenover stelt wat de laatste spreker (de heer *Luzac*) in het midden heeft gebragt, verbaasd staat over het tegenstrijdige der gevoelens, in

deze Vergadering omtrent het onderhavige hoofdstuk der begrooting geuit. Hij zal echter over de gemaakte bezwaren niet uitweiden en afwachten wat Zijne Excellentie de Minister tot verdediging van dit hoofdstuk zal aanvoeren. Maar dit moet hij zeggen, dat, zoo hij zich deze keer omtrent de begrooting van Oorlog minder moeilijk toont, dan men van hem omtrent geldzaken gewoon is, zulks plaats heeft, omdat hij dit budget vergelijkt niet met dat van 1818, maar met dat van voor weinige jaren. Wanneer men ziet, dat toen de staat van oorlog 20 millioen bedroeg en thans tot 10 millioen is ingekrompen, heeft men eenige redenen om tevreden te zijn, te meer omdat de meeste officieren, die tien jaren geleden in dienst waren, nog leven. Er kan dan ook, zijnes inziens, bij het departement van Oorlog geene bezuiniging van eenig belang meer worden ingevoerd, ten zij men nog meer officieren uit de dienst ontslaan wilde; iets hetgeen de spreker toch bijna evenzeer als eene vermindering van renten, waartegen deze Kamer steeds zoo zeer gekampt heeft. De spreker herinnert, dat weinige dagen geleden een ontwerp van reorganisatie der regterlijke magt door de Vergadering verworpen werd, en dat, onder andere aanleidende oorzaken tot die afstemming, ook de gewichtige redenen behoorde, dat door de bepalingen van dat ontwerp, de verbindtenissen van den Staat ten opzichte van raadsheeren verbroken werden. Hij erkent, dat de verbindtenissen ten aanzien der militaire en der gewone ambtenaren niet zoo stellig als deze voor het leven zijn aangegaan; maar hij beschouwt de verbreking daarvan niettemin als eene onbillijkheid, waartoe men niet dan in den uitersten nood mag overgaan. Hoewel hij zich verbeugt, dat het budget van Oorlog binnen weinige jaren tot bijna op de helft verminderd is, heeft hij echter met leedwezen gezien, dat zoo vele officieren in de kracht van hun leven gepensioneerd zijn geworden, en heeft hij dit te meer betreurd, omdat er aan den anderen kant nog avancementsen plaats hadden. Wat omtrent de militaire akademie te Breda is gezegd geworden, wordt dus ook door den spreker ten volle beaamd. In het algemeen heeft hij hooge achting voor den man van jaren, die zijn leven in dienst van den lande versleten heeft, en kan hij het gevoelen niet deelen van hen, die alleen de dienst van het oogenblik betaald willen hebben. Men moet met den man van verdiensten niet omgaan, als met den citroen, dien men wegwerpt, als men hem uitgeperst heeft. Neen, de man die zijne levenskrachten voor den Staat ten beste gehad heeft, moet op zijn ouden dag geen gebrek behoeven te lijden. Dit beginsel staat de spreker niet voor, omdat hij zelf meer dan 70 jaren telt; reeds op den leeftijd van 20 jaren kleeft hij hetzelfde aan. Daarom kan de spreker geenszins goedkeuren, dat op de school te Breda nog zoo vele aankomende officieren worden opgekweekt, die dan noodwendig later anderen moeten verdringen, welke men nog in den bloei van hun leven pensioneert. Deze bedenking zal hem evenwel niet bewegen, om dit hoofdstuk af te stemmen. De spreker hoopt van Zijne Excellentie den Minister een geruststellend antwoord te zullen ontvangen omtrent de groote kosten, die aan de fortificatie-werken besteed worden. Hij weet zeer wel, dat de natuur ons land sterk gemaakt heeft, en dat het met hulp der kunst in zoodanigen staat kan worden gebragt, dat men met geringe magt zich tegen een buitenlandschen vijand kan verdedigen, of ten minste den eersten

stoot doorstaan. Maar men moet in het aanleggen van verdedigings-werken toch niet te ver gaan, daaraan niet te veel te koste leggen.

Hij herinnert zich, dat men, na de landing der Engelschen en den slag bij Castricum, ten einde te zorgen dat de vijand daar niet meer doordrong, boven de Beverwijk batterijen heeft aangelegd; hij heeft die later als duinen zien verstuiven. Ook rondom Amsterdam heeft hij in zijnen leeftijd eene linie van batterijen zien opwerpen, en zelfs kruidmagazijnen zien bouwen; deze laatste zijn sedert weder gesloopt geworden en van de batterijen is thans niets meer te vinden. Tegenwoordig ziet de spreker weder tusschen Haarlem en Halfweg-Amsterdam fortificatie-werken aanleggen. Hij hoopt, dat men daarvoor geene groote kosten maken zal, daar hij zich toch herinnert, dat die, welke daar vroeger waren, geheel verstoven en verzonken zijn, en dat eene daar aangelegde redoute, nadat zij veel gelds gekost had, weder is gesloopt. De spreker heeft dezen morgen een geacht lid uit Noord-Holland zich hooren beklagen over de kleingeestige chicanes der genie-officieren, onder wier leiding eene linie van defensie tusschen Amsterdam en Utrecht wordt aangelegd. Dat terrein is den spreker, welke in die streken is groot gebragt, even goed bekend als deze vergaderzaal. Hij heeft die streken honderde malen doorkruist, en kan de verzekering geven, dat van al de wegen, welke dat lid uit Noord-Holland heeft opgenoemd, er tusschen Utrecht en Naarden slechts één is, die eenige consistentie heeft, namelijk de Loodijk. Hij kan dus ten volle instemmen met dat lid en zijn verlangen appuijeren, dat dergelijke chicanes spoedig een einde mogen nemen. Door zoodanige kleinigheden, zou een stand zich gehaat maken, die alle achting verdient. In tijd van vrede is de minste kwelling van dien aard hinderlijk en te meer te vermijden, omdat men ondervonden heeft, dat in oorlogstijd de ingezetenen bereid zijn om alles het Vaderland ten offer te brengen.»

Op verzoek van verscheidene lezers, plaatsen wij ook het discours van den heer *Verwey-Mejan*, waardoor het vroeger geplaatste discours van den heer *van Dam van Issell* meer uitkomt en een beter geheel vormt.

De heer *Verwey-Mejan* zegt, dat, zoo hij in deze avondzitting over de begroting van het Departement van Oorlog het woord opvat, hij daarbij met ieder van Hun Edel Mogenden wedijveren zal in kortheid. — Als het waar is, gaat hij voort, dat de mensch een strijd op aarde heeft, dan is dit ook waar in eenen parlementairen zin; want ik heb heden, van den aanvang dezer beraadslagingen af tot op dit oogenblik, een' moeilijken strijd gestreden. Wanneer ik bedenk, dat de begroting van het Departement van Oorlog, niet minder dan een derde van onze gewone, nog voor vermindering vatbare staatsuitgaven bedraagt; wanneer ik mij hierbij de vredelievende gezindheid der groote mogendheden van Europa voor den geest breng, — de omstandigheid, dat zelfs het vroeger zoo oorlogzuchtige Frankrijk thans zoo zeer naar vrede neigt, dat het bestuur aldaar gezegd wordt het stelsel van: *la paix à tout prix* aan te kleven; wanneer ik mij onze uitgeputte schatkist herinner, het groot aantal en den zwaren druk onzer belastingen, die zelfs de eerste levensbehoefden treffen, en welker opbrengst toch nog niet genoegzaam is, om de uitgaven

te dekken; wanneer ik mij herinner, dat wij het hoofdstuk van Marine hebben afgestemd, omdat daar het stelsel van bezuiniging niet krachtig genoeg was toegepast, wanneer ik mij de verbazing voorstel, die het hooge cijfer der thans weder voor oorlog aangevraagde geldsommen aanvankelijk bij ons allen opwekte, en die zoo ver ging, dat men vermoeden kon, dat aller stemmen zich tegen dit hoofdstuk zouden verzetten, — dan schijnt het besluit mij niet twijfelachtig meer: de begroting van het Departement van Oorlog kan en mag door mij niet worden aangenomen. Maar legde ik nu daar tegenover in de schaal de herinnering aan vroegere roemvolle dagen en de gevolgen eener onvoorzigtige ontwapening, op menige bladzijde onzer vaderlandsche geschiedenis uitgedrukt, — de onzekerheid der gebeurtenissen dezer wereld; bedacht ik, hoe ligt eenig gevaar kan oprijzen, en wat er dan van den Staat wordt, die ongewapend, onvoorbereid, dat gevaar moet trotseren; bragt ik mij voor den geest, dat de tegenwoordige, geruststellende toestand van Europa welligt afhankelijk is van het leven van één mensch; dat er, ja! vrede bestaat tusschen de Vorsten, en vredelievende gezindheid bij de kabinetten, maar dat er alomme bij de volkeren eene dreigende onrust in de gemoederen is op te merken, — dan gevoelde ik mij geneigd, om voor het departement van Oorlog toe te staan, wat daarvoor noodig wordt geoordeeld. Daarbij kwamen wel-sprekende stemmen en indrukwekkende redevoeringen ten voordeele van dit laatste gevoelen, die op de verbeelding werkten en ook mij niet ongetroffen lieten. Levendig werd de gedachte opgewekt, dat eene oogenblikkelijke en onverwijde vermindering van uitgaven nog meerder ongeluk en nieuwe ellende over zoo velen onzer medeburgers zoude verspreiden, die een beter lot verdienden, en zeker niet allen met die uiterste gestrengheid moesten getroffen worden. En zoo gevoelde ik dan, gelijk ik reeds zeide, bij een gemoedelijk wikken en wegen, dat ook in een parlementairen zin, de mensch een strijd heeft te strijden. In dien toestand heb ik gezocht naar een middel om uit de onzekerheid te geraken; naar een woord, dat het raadsel zou oplossen. Die oplossing meen ik genaderd te zijn in het gebruik van een beeld, van een bij ons Nederlanders geliefd beeld, ontleend aan het roemrijk bedrijf der vaderen, de scheepvaart. Ik stel mij een schip voor, dat, ten gevolge van vroegere rampen, in eenen zeer ongunstigen, ja, in eenen zinkenden toestand verkeert; zoo zelfs, dat het water rijst elk oogenblik en dat met elke minuut het gevaar vermeerdert. Er moet iets tot redding gedaan worden; want bepaalt men zich tot jammerklagen, tot redevoeringen en schoone woorden, dan is de schipbreuk zeker en onvermijdelijk. Er wordt dus een scheepsraad belegd, en men stelt daarin voor, om al over boord te werpen, wat maar eenigzins het veege vaartuig verligten kan, en ook het wapentuig en de kanonnen niet te sparen, ten einde het schip in staat te stellen van nog in tijds de veilige haven te bereiken. Hoe? — voert men daartegen aan — gij wit de kanonnen over boord werpen; de kanonnen die zoo vele herinneringen opwekken, — bij Chatham en op Doggersbank onzen roem verkondigden, en die wij morgen noodig kunnen hebben, om ons tegen den een of anderen vijand te verdedigen! Ja, — is het antwoord — maar wij zinken! het gevaar dreigt, nu en op het oogenblik. De mogelijkheid van het oorlogsgevaar op morgen, moet toch

niet het vaarttuig op heden doen verloren gaan; en mogten dan ook al de kanonnen van Chatham en Doggersbank voor het oogenblik in de golven rusten, wij zullen nieuwe middelen van verdediging vinden in de kanonnen van Algiers en van de citadel van Antwerpen. Zelfbehoud is de eerste pligt, voor den dag van heden de dringendste behoefte, die behoefte vordert, om veel, wat lief en dierbaar is, op te offeren, en ook de kanonnen, welke slechts in de toekomst kunnen dienen, over boord te werpen, ten einde geheel den bodem te behouden. De scheepsraad heeft het laatste gevoelen aangenomen, en ook ik vinde mij geneigd dit gevoelen te omhelzen. Nederlandsche beradenheid heeft echter beroep van deze eerste uitspraak doen aantekenen. Zal al de behoefte van het oogenblik tot opofferingen brengen, door koele redenering voorgeschreven, maar door hart en gevoel ontraden; zoo blijft altijd nog onzeker, of reeds heden aan het geslagen vonnis dadelijke en algeheele uitvoering moet worden gegeven? Het blijft onbeslist, of niet, door eenig uitstel en door trapswijze uitvoering, de hardheid der uitspraak, zonder merkelyk nadeel, eenigermate kan worden verminderd. Ziet daar de vraag, waarop de spreker een antwoord verwacht, alvorens een bepaald besluit te nemen; ziet daar den grond van bezwaar tegen het geslagen vonnis, althans tegen de oogenblikkelijke uitvoering van hetzelfde, ingebracht, en waaromtrent de ophelderingen van den verantwoordelijken Minister worden te gemoet gezien, alvorens eene stem uit te brengen tot aanneming of verwerping.»

Slechts de voornaamste redevoeringen in het voordeel der begrooting voor Oorlog, zijn door ons medegedeeld. — Om nu de schakering van den tegenstand welken zij ontmoet heeft, te kunnen vatten, hebben wij de redevoering van den Edelmoegenden *Verwey-Mejan*, daartegen overgesteld. Het geheel vertoont de keerzijde van den tegenstand, welken de eersaangebodene begrooting ontmoet had, terwijl het ons diende tot een bepaald antecedent, waarop men zal kunnen terugkomen. Hoe het ook zij, of overtuiging der dringende noodzakelijkheid om de drift tot bezuiniging te beteugelen, een omkeer in de opinie onzer vertegenwoordiging heeft te weeg gebragt, dan of de vrees hier moge gewerkt hebben voor het gestreng oordeel in het binnen-, maar vooral ook in het buitenland, altijd blijft de zoo sprekende afstemming der wet op de nieuwe regeling der regterlijke magt, en de wijze hoe de begrooting is goedgekeurd, eene daadzaak, hoogst gewigtig voor het land en voor het leger. Er is echter nog eene daadzaak van hoog belang aan te teekenen, en wèl de sprekende gevolgen van den eersten tegenstand, welken de Edelmoegende Heeren allerwegen onder de oogen zullen krijgen: gevolgen die voldoende zullen aantoonen, hoe noodig het is, om in de balans der staatsbelangen, billijkheid en regtvaardigheid, als tegenwigt te stellen. Er bestaat een allergewigtigst staatsbelang, dat zich nimmer straffeloos laat miskennen en dat vroeg of laat zijne regten doet gelden.

OVER HET VERLEGGEN VAN DE RIVIER DE MAAS VAN VOOR HEUSDEN, IN 1481.

Wanneer men op de nieuwe kaart van de landen van Heusden en Altena, den loop der Maas volgt, zoo zal men bij dat gedeelte der rivier, tusschen de beide dorpen Hemert doorstroomende, aangemerkt vinden: *Doorgraving van het jaar 1481.*

Het lust schrijver dezès omtrent *de oorzaak en de gevolgen* dier doorgraving, eenige regelen ter neder te stelen.

De oorzaak of beweegreden dan, tot het uitvoeren van dit werk, hetwelk in 1481 of omstreeks dien tijd, door de regering van 's Hertogenbosch, ingevolge eene overeenkomst met *Jan*, Heer van *Hemert*, werd bewerkstelligd, is hoofdzakelijk te zoeken in den najver der stad 's Bosch op Heusden, welke laatstgenoemde plaats destijds schijnt gebloeid te hebben; en welligt mag eene oude veete van het Bourgondische Huis, tegen de stad Heusden, met welk huis de toenmalige Graaf van *Holland*, *Maximiliaan van Oostenrijk*, door zijne huwelijk met *Maria van Bourgondië*, vermaagschapt was, daartoe het hare hebben bijgedragen (C. W. PAPER, *de Stad en het Land van Heusden*, 1ste Deel, pag. 104—108).

Wat nu de gevolgen dezer doorsnijding betreft, deze zijn op te maken uit het navolgende uittreksel eener sententie van den hoogen en provincialen raad in Holland, uitgesproken te 's Hage den 29sten Maart Anno 1505, en te vinden in het werk van *Jacobus van Oudenhoven*, getiteld: *Beschryvinghe der stad Heusden*, enz., 1745, pag. 597—409, alwaar men leest op pag. 598:

« *Zeggende ende proponerende de voorsz. eischer, hoe dat in den tyd voorleden, die Mase, komende van boven uiten oosten, voorby des Abts waart van Baren, tot omtrent den huise Hemert plach te loopen: tusschen denzelven Abtswaard ende den huise van Hemert zuidwaart, staande na der stede van Heusden toe, ende zoo wederomme keerende van Heusden byna rondsomme den lande van Hemert, tot aan de westzyde van denselven huise, ende van daar wederomme na westen tot Goerchem toe; welke Mase omtrent 18 of 19 jaren geleden, doorsteken was geweest, ende haar loop doen nemen van de oostzyde, omtrent den voorsz. huise van Hemert deur't zelve land van Hemert westwaart, enz.;*»

en voorts op dezelfde bladzijde:

« *dan dat omtrent 18 of 19 jaren geleden was gebeurt, dat het voorsz. land van Hemert, by en omtrent den voorsz. huise van Hemert, van der oost-syde doorsteken zynde,*

« de voorsz. Mase haar cours ende loop door t'selve door-
« steek genomen hadde; mits welke doorsteking zoo was
« de voorsz. Mase, die byna rondomme t'voorsz. huis ende
« land van Hemert plach te loopen, begonnen te verlan-
« den, tusschen den voorsz. Abtswaart ende Hemert, ende
« daar gekomen eilanden, en de voort droogten, verwas-
« sen met rysen, ende andere geboomten: alsoo wel aan
« de oost-syde van Hemert, alsook aan die westsyde, in
« sulken schyn, dat men selve met oogen mocht sien, enz.»

Het blijkt dus uit het bovenstaande, dat binnen een tijdperk van 19 of 20 jaren, door een werk hetwelk den uitvoerders niet veel voordeel schijnt te hebben kunnen aanbrengen (immers de tol die vroeger bij Heusden was, werd later naar het dorp Veen verplaatst) eene stad van eene hoofdzenuw van haar bestaan bijna was afgesneden, met andere woorden, in hare communicatie met de rivier zeer belemmerd, en dat daardoor ook de vesting, uit een krijgskundig oogpunt beschouwd, moest lijden, is niet onduidelijk.

In 1620 was het den nieuwen bevestiger van Heusden, *Ghiliart*, Grave van Hoorn, bijna gelukt Heusden wederom aan de levende Maas terug te brengen, door die rivier van het zoogenaamde Heleind af tot vóór Heusden te leiden; doch op het punt van uitvoering van dit werk, kwamen die van het land van Altena, met hunne zoogenaamde *Gravamina* daartegen voor den dag en spraken van *perikel in mora* voor die landstreek; dit schorste het ten uitvoer leggen van het project, en in het vervolg, bij het overlijden des ontwerpers, en het vooruitzicht van vrede met Spanje, bleef het werk steken (*J. van Oudenhoven*, pag. 440—448).

Dit is jammer! dan, het volgt wel uit het bovenstaande, dat sedert die doorgraving, de *positie van Heusden* verloren heeft, doch meer ook niet; en dit kan zeer wel zamengaan met hare steeds nog groote bruikbaarheid in eenig defensie-sijsteem.

De verdediging van de jaren 1579, 1589 en 1672, schijnen ook voor dit laatste te pleiten; hetwelk trouwens ook wellicht zeer wel theoretisch kan worden beredeneerd.

Daargelaten echter de bevoegdheid des schrijvers, en de geschiktheid der plaats daartoe, zoo behoort dit ook niet dadelijk tot het onderwerp, en laat hij dit dus ook verder onaangeroerd.

J. VAN DER STOK,
Kapitⁿ.-Ing^r.

LOFWAARDIGE BEPALINGEN

WEGENS

DE ZIEKEN EN GEKWETSTEN, TOT VERZACHTING VAN DE RAMPEN DES OORLOGS.

Een navolgenswaardig voorbeeld uit den Spaanschen Burgerkrijg
in Zuid-Amerika.

Weinig zou men verwachten, dat daár waar de oorlog e karakter van onmenselijke wreedheid en voorbeeldeloze bittering heeft aangenomen, zoo ten eenemaal in strijd met de beschaving onzer eeuw en de voorschriften van het christendom, namelijk: in den bloedigen burgerkrijg, welke in zuidelijke gewesten der nieuwe wereld, tusschen de aanvoerders der opstandelingen en die der Spaansche koningspartij gedurende jaren is gevoerd, voorbeelden van menschlievendheid zijn gegeven worden; en wat meer zegt, dat juist de twee vijandelijke bevelhebbers, die door eene reeks van ijzingwekkende daden van voorbeeldeloze woede, elkander als haren ware den loef getracht hadden af te steken, door eene handeling, welke de menschheid eer aandoet, aan het beschaafde Europa, een voorbeeld gegeven hebben tot wenschenswaardige navolging.

Den 25sten November 1820 werd door den President van het gemeenebest Columbia, *Simon Bolivar*, en den koninklijken Spaanschen Opperbevelhebber, Don *Pablo Morillo*, eene wapenschorsing voor zes maanden getroffen, en deze den 27sten door beide partijen geratificeerd. Merkwaardig is in deze overeenkomst het 14de artikel, betrekkelijk de goede behandeling der krijgsgevangenen van beide zijden, en vooral het bijgevoegde punt n°. 4, een hoogstbelangrijk voorbeeld tot verzachting der oorlogsrampen, luidende dus:

« Alle militairen en aanhoorigen eener krijgsschaar, welke « gekwetst of ziek, in of buiten hospitalen gevonden worden, « zullen niet als krijgsgevangenen beschouwd en behandeld worden, maar de vrijheid hebben, om tot de vanen terug te keeren tot welke zij behooren, zoodra zij hersteld zullen zijn.»

Dit loffelijk denkbeeld, waarvan reeds vroeger een der geachtste militaire tijdschriften (1) het wenschelijke heeft aangevoerd, is laatstelijk (2) door den K. K. hofraad *K. Lehman*, in een daarin geplaatst artikel, op het nadrukkelijkste aanbevolen. Wenschenswaardig is het, dat deze de menscheijkheid zoo vereerende poging, met het gevolg bekroond mogt worden, dat de aandacht der gouvernementen op de talloze jammeren en op de middelen tot derzelve wegneming gevestigd werd,

(1) *Oestr. Mil. Zeitschr.* 1826, B. III, blz. 188.

(2) *Id.* 1836, Bd. I, blz. 176.

welke onafscheidelijke gevolgen van den ramp des oorlogs des te betreurenswaardiger zijn, aangezien derzelver verhoeding of vermindering een vraagstuk bevat, welks oplossing, naar ons inzien, geenszins buiten het gebied der mogelijkheid is gelegen, en dat alleen door de ongelukkige verkleefdheid aan het oude en de achteloosheid jegens het nieuwe en betere, verwaarloosd is geworden. Immers schijnen de bepalingen die deswege zouden behooren gemaakt te worden, wel geene zoodanige zwaarigheden in zich te bevatten, welke hunne verwezenlijking, des noods met de vereischte wijzigingen, in den weg zouden staan, terwijl de voordeelen daarvan zoo treffend moeten blijken, dat men zich in de daad zal moeten verwonderen, hoe het mogelijk is geweest, dat een zoo barbaarsche staat van zaken zoodanig stand heeft kunnen houden.

Het ware te wenschen, dat de onderscheidene regeringen zich met de zaak ernstig bezig hielden, terwijl de staat van vrede zulks vergunt, om, door plegtige staatsverbindingen, voor het toekomstige en alle volgende tijden, vast te stellen, dat:

1. Gekwetste of zieke krijgsgelieven, zoo als ook alle tot den geneeskundige dienst en de administratie der hospitalen behorende personen, niet als krijgsgevangenen zouden worden beschouwd, en dus
2. De hospitalen, welke door een terugtrekkend leger worden achter gelaten, onder het bijzonder beheer van den eigenen Staat blijven.
3. Een officier, onder-officier of gemeenen, zoover hersteld zijnde, dat hij, zonder nadeel voor zijne gezondheid, het hospitaal verlaten en zich op reis begeven kan, zoo moet hem zulks onvoorwaardelijk en terstond vergund worden, en zulks volgens de krijgsomstandigheden, op den naasten weg en de gemakkelijkste wijze; terwijl voorts de bepalingen moeten geregeld worden, welke tot het vereenigen, opzenden en geleiden van zoodanige transporten reconvallescenten zijn te maken. Hunne volle kleeding, zelfs hunne bijhebbende wapenen moeten hen medegegeven worden.
4. Hetzelfde geldt wegens de bovenvermelde, tot de dienst der hospitalen behorende personen, welke door het overlijden of herstellen van zieken of gekwetsten, voor de overblijvende ontbeerlijk worden.
5. Geen der herstelden zal, zelfs ook wanneer hij het mogt begeeren, bij het vijandelijk leger in dienst mogen overgaan. — Eene bepaling die alle misbruiken voorkomt.
6. Het bovenaangevoerde 1—5, heeft geene toepassing op gezonde manschappen, die op het slagveld of in eene bij verdrag overgegevene vesting, gevangen zijn gemaakt, edoch
7. De zieken en gekwetsten welke zich in de hospitalen eener zoodanige vesting bevinden, moeten volgens hetzelfde beginsel worden behandeld.

8. Ook de gekwetsten van een troep, welke in het veld verplicht wordt te kapituleren, hebben op het bovenvermelde 1—6 aanspraak, wanneer een hospitaal hunner armée zich zóó nabij bevindt, dat zij er in ontvangen kunnen worden.

9. Zoo dit niet het geval is, worden zij aan de menschlievendheid van het vijandelijk leger ter verzorging aanbevolen, en kunnen naar hun eigen leger terug keeren, zoodra zij van hunne wonden geheeld zijn.

10. Hetzelfde geldt ook van enkele manschappen, die bij den terugtogt van een leger hebben moeten achterblijven.

11. De hospitalen in belegerde plaatsen, behooren zooveel mogelijk van beschieting verschoond te blijven; daartoe moeten zij door eenig signaal aan de belegeraars kenbaar gemaakt worden; terwijl men door parlementairs de verzekering zou kunnen bekomen, dat van deze verschooning der hospitalen geen misbruik wierd gemaakt, b. v. om dezelve ten voordeele der bezetting en het onttrekken van munitie- en vivres-magazijnen, enz., aan het vuur, te doen verstrekken.

Nog kan men als eene allezins billijke verplichting aanmerken: dat alle kosten wegens het onderhoud, de behandeling en het vervoer der in de hospitalen behandelde personen, ten laste van den Staat komen welke zij dienen, en dat zoodanige heilige schuld over en weder worde voldaan.

Mogt dit zoo heilzame voorstel eenige opmerkzaamheid waardig worden geacht, zoo zou het eene nadere ontwikkeling van bijzondere vaststellingen en overeenkomsten vereischen, om in al de verschillende betrekkingen te kunnen voorzien; en voorzeker mogen wij onze, in beschaving zoo gevorderde eeuw vatbaar genoeg achten voor gevoelens van ware menschelijkheid, om niet onverschillig te blijven bij het ontwaren van middelen, die tot leeniging van het lijden in den oorlog bijdragen kunnen, en wij mogen hopen dat meer dan een *Howard en Wilberforce*, met geen minder ijver, voor het lijden en behoud van de dappere verdedigers en zonen des vaderlands zal in de bres treden, dan door deze edele menschen-vrienden tot verzachting is gedaan van het lot der gevangenen, en het vernietigen van den schandelijken slavenhandel: pogingen die met zulk een gezegend gevolg zijn bekroond geworden.

*** ...N.

VERSCHEIDENHEID.

Uit de Berlijnsche *Soldatenfreund* van den 18den dezer, ontleenen wij het navolgende uittreksel van eener particulie-

ren brief over de Parijsche fortificatiën. Na gesproken te hebben over den afkeer der Parijsche bevolking van dezen reuzenarbeid, dien zij in den aanvang zoo toejuichte, zegt de schrijver:

« Het voltooide aarde- en muurwerk zal zich wel niet zoo gemakkelijk laten weg redeneren; maar deze wallen zullen echter niet met geschut beplant worden — dat verlangen « de geëerde Parijsche burgers » in hoogen ernst, en het regeringsgezinde *Journal des Débats* geeft zich zeer eerlijk de moeite, om de angstige gemeente met de verzekering gerust te stellen, dat het geschut ter wapening dier wallen nog niet gegoten is, zelfs dat de eerste kanonnen niet voor 1846 door de gietereien kunnen geleverd worden. Middelerwijl heeft de oorlogsminister bevolen, dat al het geschut 't welk in de grensvestingën maar eenigzins kan gemist worden, naar Parijs zal worden getransporteerd, zoodat de geruststelling, door het voornoemde dagblad gegeven, alleen betrekking zal hebben op het nieuwe geschut, terwijl hij wijslijk het aanvoeren van het oude geschut heeft vergeten te melden. De reuzenbouw heeft ondertusschen in den afgeloopen zomer zeer groote vorderingen gemaakt. Meer dan 50000 man, waarvan $\frac{1}{3}$ soldaten en 5000 paarden, werken op onderscheidene punten. Drie vijfde deelen dezer arbeiders zijn aan den ringwal bezig; de overige worden bij de werken der forten gebruikt. Twaalf gedetacheerde forten zijn bijna voltooid. Aan twee nieuwe forten is men thans begonnen te arbeiden. Zeven kruidmagazijnen zijn gedekt; aan vier gekazematteerde kazernen is men druk bezig. Aan den ringwal zijn 27,741 ellen in bouw, waarvan 16,254 ellen de volkomene hoogte en afmetingen verkregen hebben.

De gezamentlijke werken kunnen in twee categoriën gesplitst worden. De eene bevat het fort Mont Valerien, het dubbele kroonwerk van St. Denis, het westelijke fort, Romainville, Noissy, Rosny, St.-Maux, Charenton en Bicêtre. Deze negen forten zullen als eerste klasse gewapend worden, d. i. met 48 en 56 \mathbb{E} kanonnen, en met een groot getal houwtwers en mortieren. Het laatstgenoemde worpgeschut wordt naar een nieuw model gegoten, en zal tevens bestemd en ingerigt zijn tot het werpen van 30 brandkogels met een schot (?); deze zullen eerst in 1846 gereed kunnen zijn. In de tweede categorie behooren de forten te Ivry, Arcueil, Vauvres, Issy en Briche, benevens nog zes kleine forten, welker bouw eerst onlangs bevolen is, om de vlakke van Pontin en St.-Denis, tot aan Neuilly te verbinden. Deze forten worden met 24 en 16 \mathbb{E} kanonnen, met mortieren en houwtwers van middelbaar kaliber gewapend. Veld-batterijen van 8 \mathbb{E} worden tot het doen van uitvallen in gereedheid gehouden. In het voorjaar van 1844 zullen al de artillerie-parken voor deze forten worden georganiseerd en ingerigt. Eenige dezer forten zijn reeds voorzien van hunne ophaalbruggen. Met het wegruimen der bouwstaketsels en overgeschotene bouwmaterialen, is men druk bezig, ten einde de inwendige ruimten der forten te zuiveren; de kazernen zijn onder dak, de muren zijn bomvrij; de kruidmagazijnen zijn onder een der bastions aangebragt en tegen het geschutvuur bestand.

Vincennes heeft men niet vergeten; een versterkt kamp is bij deze kleine, maar zeer gewigtige vesting (fort) aangelegd. Twaalf nieuwe gebouwen worden opgetrokken, en de borstwingen der bastions zijn met vele schietgaten doorsneden.

Het bosch van Vincennes is in de rigting van Parijs weggekapt. Het zich daar bevindende garnizoen bestaat uit het 4de regiment artillerie, een bataillon Afrikaansche jagers, het 40ste regiment infanterie van linie en twee bataillons genie-troepen.

Wat nu aangaat de toekomstige bezetting van al deze gedetacheerde werken, daaromtrent is bij het ministerie van oorlog de navolgende berekening gemaakt, waaruit op te maken is, dat Parijs in het vervolg beschermd en bewaakt zal worden: 1) door 10000 man in de kazernen van Rambouillet, Maux, Melun en Fontainebleau, welke troepen in den tijd van 10 uren te Parijs kunnen aankomen; 2) door 15000 man te Versailles, St.-Cloud, Vincennes, enz.; 3) door 20000 man in de twintig forten; 4) door 16000 man in de acht defensieve kazernen van den ringwal; 5) door 45000 man in de 52 kazernen der hoofdstad. Dit maakt een bedrag van 106000 man uit.

Waarlijk, een vrij aanzienlijk getal soldaten, en wél ongeveer 100000 man meer, dan zich tijdens de Julij-omwenteling te Parijs bevonden. Men kan het derhalve den Parijsenaars niet kwalijk nemen, wanneer zij zich beginnen te beangstigen over al deze militaire voorzorgen; vooral niet, nadat een vernuftige bol op het idée gekomen is, om een plan van Parijs te ontwerpen, waarop de schootslijnen en portés van het geschut der forten op de stad, met gekleurde lijnen zijn aangeduid. Aan den anderen kant moet men het denkbeeld der mogelijkheid niet wegdeneren, dat de troepen gemeene zaak met de burgers maken, zooals bij de laatste omwenteling heeft plaats gehad. In zulke gevallen houden alle berekeningen en waarborgen op. Evenzoo zal het, voor het geval eener vijandelijke belegering, geen kleine zwaarigheid zijn, om 25 voortreffelijke vestings-kommandanten voor de gezamentlijke forten te vinden. Wanneer men bedenkt, wat het in heeft, een goed vesting-bevelhebber te zijn, zoo schijnt het, dat een stelsel, dat 25 zulke bevelhebbers vereischt in plaats van één, nog aan eene sterke proef zal onderworpen wezen.

Ook binnen de stad worden inrigtingen gemaakt die moeten dienen om de stelling in de stad houdbarder te maken. Zoo ziet men thans wachthuizen binnen de stad bouwen en inrigten, die in het oogenblik, dat er onlusten uitbreken, in kleine forten kunnen herschepen worden. Al de schietgaten zijn uitwendig, ligtelijk dicht gemaakt, zóó dat zij in een oogenblik kunnen opengebroken worden; 25 tot 30 man zijn voor de verdediging voldoende. Het wachthuis, 't welk men op het plein der Bastille, bij de Julij-zuil heeft gebouwd, is in dat opzigt wél het merkwaardigste. De vensters van dit wachthuis zijn van groene jalouziën voorzien, en heeft daardoor meer het aanzien van een gewoon woonhuis, dan van een militair gebouw. Achter die groene jalouziën staan echter kanonnen, welke op de voorstad St.-Antoine, op de Boulevards en op andere straten gericht zijn. Dit plein diende tijdens de Julij-omwenteling tot verzamelplaats der insurgenten, en was daarvoor zeer goed gelegen. Thans wordt het monument dezer gebeurtenis, beter beschermd!

P. S. Meermalen worden er verzen ter plaatsing aan de Redactie toegezonden. Zulke bijdragen worden echter telkens stilzwijgend ter zijde gelegd. Het versje, als rouwklagt over den onverwachten dood van den Vorst, aan wien Nederland nog door zoovele banden gebonden was, maakt hierop eene uitzondering. Om doel en strekking, hebben wij het als motto genomen, en alzoo eene blijvende plaats gegeven op de eerste bladzijde van dit deel.

BIJLAGE VI.

BEHOORENDE BIJ DEN MILITAIREN SPECTATOR, 12de DEEL, N°. 6.

(Maand December 1843).

LAATSTE BENOEMINGEN, OVERPLAATSINGEN EN VERANDERINGEN BIJ HET LEGER.

BENOEMD:

Bij den gen. staf: tot kap. der 1ste kl., de kap. der 2de kl. G. Schuurman; tot kap. der 2de kl.: de kap. der 5de kl. J. B. E. van Motz, beiden van den gen. staf. Bij het 7de reg. inf.: tot kap. der 2de kl., de kap. der 5de kl. A. Quirin, van het korps. Bij het 4de reg. inf.: tot bat.-adj., de 2de luit. E. K. Hamming, van het reg. Bij 1ste reg. inf.: tot kap. der 1ste kl., de kap. der 2de kl. P. F. C. Stolte en C. Neeteson, beiden van het korps. Bij het 5de reg. inf.: tot kap. der 2de kl., de kap. der 5de kl. D. G. Reijers, van het korps; tot kap. der 5de kl.: de 1ste luit. E. A. van Kempen, van het 1ste reg. inf. Bij het 4de reg. inf.: tot kap. der 1ste kl., de kap. der 2de kl. D. van den Oosterkamp; tot kap. der 2de kl.: de kap. der 5de kl. J. G. Coehoorn van Houwerda; tot kap. der 5de kl., de 1ste luit. J. van Overstraten, allen van het korps. Bij het 5de reg. inf.: tot kap. der 1ste kl.: de kap. der 2de kl. F. F. Wenniger; tot kap. der 2de kl., de kap. der 5de kl. W. H. Toewater en F. Gevers Leuven, allen van het korps. Bij het 7de reg. inf.: tot kap. der 2de kl., de kap. der 5de kl. reg.-adj. B. J. A. Wagner, van het korps.; tot kap. van de 5de kl., de 1ste luit. D. Bodmer, van het 5de reg. inf. Bij het 8ste reg. inf.: tot kap. der 2de kl., de kap. der 5de kl. reg.-adj. F. F. Gebhard, van het korps. Bij het 5de reg. inf.: tot maj., de kap. der 1ste kl. H. J. Testas, van het reg.; tot bat.-adj., de 2de luit. F. R. de Haes, van het reg. Bij het 6de reg. inf.: tot kap. der 1ste kl., de kap. der 2de kl. C. Logeman, van het 6de reg. inf. Bij het 7de reg. inf.: tot kap. der 2de kl., de kap. der 5de kl. L. Klapp, van het korps. Bij het 8ste reg. inf.: tot kap. der 5de kl., de 1ste luit. E. A. Langguth, van het korps. Bij het 5de reg. drag.: tot luit.-kol., de maj. L. H. J. B^{on} van Voorst tot Voorst, van het 1ste reg. drag. Bij het 1ste reg. drag.: tot maj., de maj. op non-act. J. van Akerlaken. Tot maj. en adj. in het prov. komm. van Zeeland, de kap. P. Pistorius, adj. van den luit.-gen. B^{on} des Tombe. Bij het 7de reg. inf.: tot kap. der 1ste kl., de kap. der 2de kl. J. T. Rutten, van het korps. Tot kap. der 5de kl., de 1ste luit. A. Wedemeijer, van het 8ste reg. inf. Tot bat.-adj.: de 1ste luit. zonder bezw. der schatkist A. Ophorst van Duyn, van het korps. Bij het 4de reg. inf.: tot kap. der 2de kl., de kap. der 5de kl. H. G. Tuck, van het korps. Tot gen.-maj., dir. in de 1ste art.-dir., belast met de functie van dir. van de metaal-geschutgieterij te 's Hage: de

kol. M. H. Steenberghe, komm. van het 1ste reg. art. Tot kol. en komm. van het 1ste reg. art.: de kol. J. K. van Rappard, van het 2de reg. art. Tot luit.-kol.: de maj. J. van Roosendaal, van het 2de reg. art. Bij het 1ste reg. art.: tot maj., de kap. der 1ste kl. W. C. Verniers van der Loeff, van het 2de reg. art. Tot kap. der 1ste kl.: de kap. der 2de kl. J. E. del Campo, genaamd Camp, van het reg. Tot kap. der 5de kl.: A. U. Mooser, vuurwerker bij de stapel- en constructie-magazijnen te Delft. Bij het 5de reg. art.: tot kap. der 5de kl., de 1ste luit. A. Benthien, van het 1ste reg. art. Bij het 5de reg. drag.: tot adj., de 1ste luit. G. A. Hamming, van het korps. Bij het 5de reg. art.: tot kap. van de 1ste kl., de kap. der 2de kl. R. F. Verschoor van Nisse, van het korps. Bij het 5de reg. inf.: de 2de luit. Bilderdijk, van het 5de reg. inf., aan wien bij een vroeger besluit, te rekenen met den 1 Januarij 1844, pensioen was verleend.

Verplaatsingen.

Bij den staf der art.: de kap. G. C. Hartz, van de komp. art.-werklieden. Bij het 1ste reg. art., bij eene vesting-komp.: de 1ste luit. G. F. Golet, van het 2de reg. art. Bij het 2de reg. art., bij eene veld-komp.: de 2de luit. G. F. E. M. Abel, van het 1ste reg. art. Bij het alg. depôt der landm. n°. 53: de kap. der 1ste kl. J. A. von Schwartz, van het 4de reg. inf. Bij het 1ste reg. inf.: de 1ste luit. zonder bezw. der schatkist, Glimmerveen; de 2de luit. Begé, Zencker, Wagner, van der Breggen, J. de Vries, Steenberghe en Knollaart, allen van de 1ste divisie van het alg. depôt der landmagt.

Eervol ontslagen.

De offic^{er}. van gez. 5de kl. J. H. Nienhuis, A. A. Goldsmit en J. H. Johanneman.

Nonactiviteits-tractement verleend aan:

Den kap. J. Herr, van het 7de reg. inf. Den maj. L. Frankamp, adj. in het prov. komm. van Zeeland.

Titulaire rang verleend.

Dien van maj.: aan den gep. kap. der inf. C. F. F. N. van Hijlckama, Dien van 1sten luit.: aan den gep. 2den luit.-kwartierm. H. L. Mulder. Dien van luit.-kol.: aan den gep. maj. der kav. J. N. G. J. du Bois.

Gepensioneerd.

De kap. C. Slotemaker, van de 1ste div. van het alg. depôt. De 1ste luit. D. van Haften, van het 2de reg. inf. De 1ste luit.-kwartierm. W. R. van der Meer, van het 5de reg. inf. De maj. der kav. op non-act. Thesingh, onder toek. van den rang van luit.-kol.

Overleden.

De gen.-maj. W. A. Bake, dir. der 1ste art.-dir. De kap. H. W. Picard, van het 7de reg. inf.

